कृषि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालयको पाँच वर्षीय उपलब्धी विवरण

१. **पृष्ठभुमीः** "समृद्ध लुम्बिनी, आत्मनिर्भर प्रदेश" बनाउने उद्देश्य प्राप्तीका लागि कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालयले प्रदेश भित्रका स्रोत साधन, जनशक्ति, भौगोलिक तथा जलवायु अनुकुलताको अधितम उपयोग गर्दै कृषि, पशुपालन, मत्स्य, भूमि क्षेत्रको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, विकास तथा प्रवर्द्धन महत्वपूर्ण कार्य सम्पादन गर्दै आएको छ। यस प्रदेशको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा योगदान कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रले करिब एक तिहाई हिस्साको रहेको छ। कृषि क्षेत्रमा प्रचुर सम्भावना भएको यस प्रदेशमा तराई र भित्री मधेस सहित एक तिहाइ खेतीयोग्य भूमि रहेको अवस्थामा उपलब्ध भूमिको वैज्ञानिक ढंगले समुचित प्रयोग गरी कृषि र कृषि उद्योगको विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। प्रदेशको प्रथम आवधिक योजनाको अन्त्यसम्ममा कृषि उत्पादनका क्षेत्रमा आत्मनिर्भर बनाई निर्यातमूलक अवस्थामा पुऱ्याउने सोच अनुरूप नै यस क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकतामा राखिएको छ।

लुम्बिनी प्रदेशमा नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पश्चिम), रूपन्देही, कपिलवस्तु, पाल्पा, अर्घाखाँची, गुल्मी, रुकुम (पूर्वी भाग), रोल्पा, प्यूठान, दाङ्ग, बाँके र बर्दिया गरी १२ जिल्ला मध्ये उच्च पहाड १ जिल्ला, पहाडमा ५ जिल्ला र तराईमा ६ जिल्ला रहेका छन् भने कूल १०९ वटा स्थानीय तहहरू रहेका छन्। यस प्रदेशको ३.१ प्रतिशत भूभाग उच्च हिमाल, ९ .१ प्रतिशत उच्च पहाड, ३२.२ प्रतिशत मध्यम पहाड २७.९ प्रतिशत शिवालिक र २७.६ प्रतिशत तराई क्षेत्र रहेको छ। लुम्बिनी प्रदेशका १२ जिल्लाहरूमा कूल १९,६९,७७६ हेक्टर क्षेत्रफल जमिन छ भने खेती योग्य जग्गाको क्षेत्रफल ६,९७,३३१ हेक्टर रहेकोमा ५,३९,४४३ हेक्टर क्षेत्रफलमा मात्र खेती गरिएको छ। उपलब्ध श्रम र सीपको पहुँच विस्तार गरी रोजगार सिर्जना गर्दै कृषिजन्य उत्पादन तथा उपलब्धतामा आत्मनिर्भर बन्नका लागि कृषिको व्यावसायिकरण, आधुनिकीकरण एवं विविधीकरणको माध्यमबाट लक्ष्य हासिल गर्न कृषि विकास कार्यक्रमहरूको ठूलो भूमिका रहदै आएको छ।

२. दीर्घकालीन सोच

प्रदेशको समग्र कृषि क्षेत्रको विकास तथा भू-उपयोग नीतिलाई आत्मसात गर्दै कृषि एवं पशुपन्छीजन्य उत्पादन/उत्पादकत्वको दिगो वृद्धि, यान्त्रिकीकरण, व्यावसायिकीकरण, बजारीकरण, विविधिकरण र आधुनिकीकरणका माध्यमबाट तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धात्मक अवस्थाको सृजना गरी यस क्षेत्रको रुपान्तरण गर्दै खाद्य तथा पोषण सुरक्षाको सुनिश्चितता र रोजगारीको अवसर सृजना गर्ने।

३. उद्देश्य

- कृषि उत्पादन, उद्यम प्रवर्द्धनका लागि प्रविधि र प्राविधिक सेवाको व्यवसायिक क्षमतामा विकास र सेवा प्रवाहमा विस्तार गरी प्रदेशको दिगो र समतामूलक आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणमा योगदान पुऱ्याउने ।

- कृषि क्षेत्रमा गुणस्तरीय उत्पादन सामाग्री र आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गर्दै प्रतिष्पर्धात्मक क्षमता हासिल गरी उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्नुका साथै कृषिजन्य उद्योगलाई प्रवर्द्धन गर्ने।
- पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनमा प्रविधिको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गर्दै व्यवसायिक, प्रतिस्पर्धी एवं स्वच्छ, स्वस्थ पशुपन्छी उत्पादनको सुनिश्चितता एवं पशुपन्छीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भरता हासिल गरी यस क्षेत्रलाई आय आर्जनका साथै रोजगारीको माध्यमका रुपमा विकास गर्ने।
- भूमिको वैज्ञानिक व्यवस्थापन, वर्गीकरण र समुचित उपयोग, संरक्षण र दिगो व्यवस्थापन गरी चक्लाबन्दी मार्फत व्यवसायिक कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा टेवा पुर्‍याउने।

४. रणनीति

- कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी खाद्य सुरक्षा र प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता विकास गर्ने।
- कृषि क्षेत्रलाई लैङ्गिक मैत्री र समावेशीकरणका साथै आधुनिकीकरण,व्यवसायीकरण र औद्योगिकीकरण गरी रोजगारी र आय वृद्धि गर्ने।
- भूमिको खण्डीकरण रोकी कृषि भूमिको संरक्षण गर्ने।
- कृषि प्रविधि प्रसार प्रणालीलाई सबल र प्रभावकारी बनाउन कृषि अनुसन्धान र कृषि शिक्षासँगको समन्वय र साझेदारीका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
- कृषि क्षेत्र (कृषि तथा पशुपन्छी)बाट हुने युवा पलायन रोकी कृषिलाई आकर्षित र सम्मानित पेशाको रूपमा विकास गर्ने।
- पशुपन्छीपालनलाई व्यवसायिक, प्रविधियुक्त र प्रतिस्पर्धी बनाई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन उत्प्रेरित गर्दै वजार प्रवद्धन गर्ने।
- माछा उत्पादन पकेट क्षेत्र पहिचान, विस्तार र प्रवर्द्धन गर्ने।

५. कार्यक्षेत्र

प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन) नियमावली, २०७८ बमोजिम यस मन्त्रालयको कार्य जिम्मेवारीहरू देहाय बमोजिम रहेका छन्:-

१) कृषि, कृषि उत्पादन, कृषि औद्योगिकरण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यविधि, निर्देशिका निर्माण एवं यससँग सम्बन्धित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने ।

२) पशुपन्छी सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, निर्देशिका कार्यविधि निर्माण गर्ने ।

३) स्वस्थ एवं व्यावसायिक पशुपन्छी उत्पादनका लागि रोग नियन्त्रण र नक्ष्ल सुधार, बजार विकास तथा विस्तार, अध्ययन अनुसन्धान, तालिम एवं क्षमता विकास सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने ।

४) प्रादेशिक खाद्य सुरक्षा एवं पोषण अधिकार, खाद्य सम्प्रभुता र खाद्य गुणस्तर निर्धारण सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने ।

५) भूमि व्यवस्थापन, भूमि प्रशासन र जग्गा नापजाँच, भूमिसुधार, भू-उपयोग, गुठी तथा गुठी जग्गा व्यवस्थापन, भूमिहिन सुकुम्बासी, दलित आदि वर्गको बसोबास, जिविकोपार्जन, र पुनःस्थापना, सरकारी जग्गा भाडामा दिने, सुरक्षीत बसोबास सम्बन्धी प्रादेशिक नीति कानुन तथा मापदण्डको तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने।

६. सुशासन तथा सेवा प्रवाह

क) कार्यालयहरूः ३३

संविधानले व्यवस्था गरेको संघीय मोडेलमा प्रदेशको कृषि तथा पशुपन्छीको विकासको अधिकार क्षेत्र भित्र रही कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालय, लुम्बिनी प्रदेश भित्र ३३ वटा कार्यालयहरू स्थापना भएका छन्। तीन वटा जिल्लामा एकिकृत कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यालयहरू गरी कुल ८ वटा अस्थायी कार्यालयहरू स्थापना भएका छन्। हरेक कार्यालयमा सूचना प्रविधिको विस्तार, ज्ञान विस्तार अभियान, सूचना अधिकारीको प्रबन्ध, प्राविधिक शाखाहरू मार्फत् प्रविधि विस्तारको कार्य भैराखेको छ।

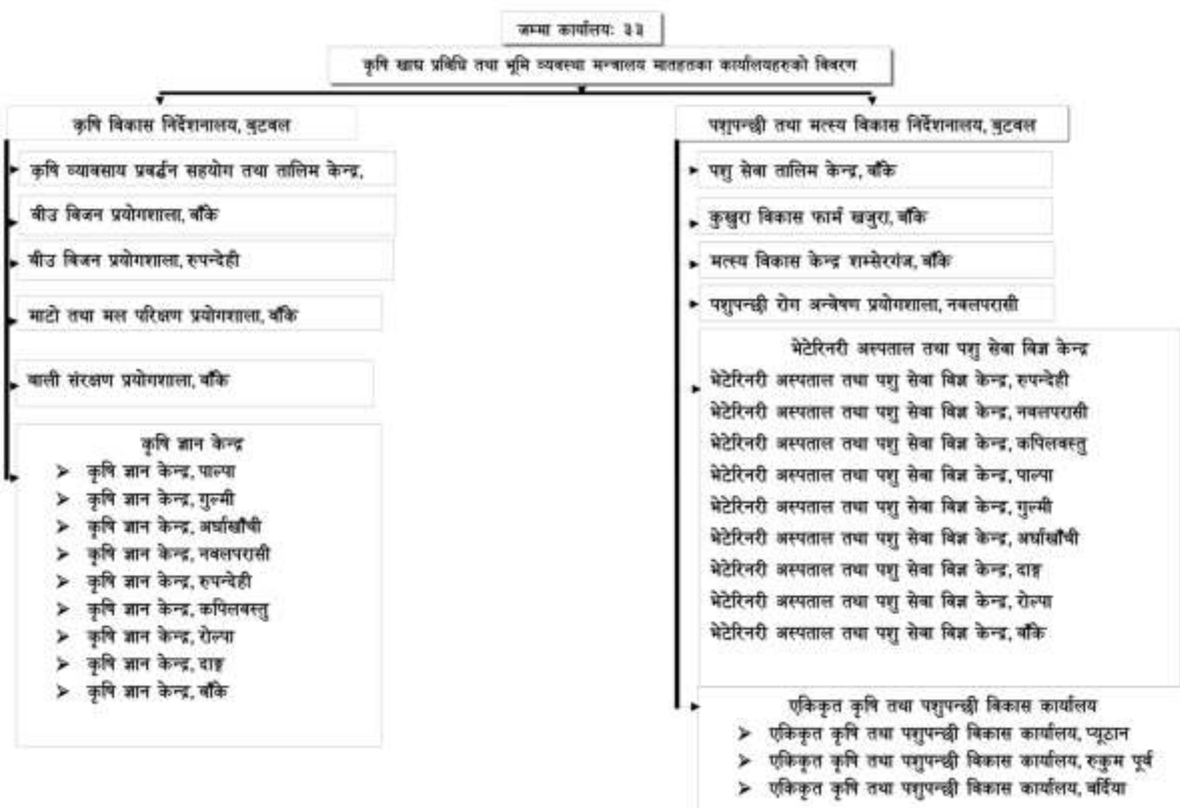

ख) जनशक्तिः

कार्यालय	दरवन्दी	पदपुर्ति	अस्थायी	करार सेवा	विज्ञ सेवा	रिक्त
३३	४२७	३५१	६९	१५	२	१४५

तल्लो तहबाट दिनुपर्ने कृषि सेवा विस्तारका लागि कृषि क्षेत्रमा कुल ४२७ दरबन्दीको पदपुर्ति ६६ प्रतिशत रहेको र बाँकी ३४ प्रतिशत दरबन्दी रिक्त छ र हरेक वर्ष यो जनशक्ति कमि हुंदै गएको छ। प्रदेश लोकसेवाबाट कुनै पनि जनशक्ति नथपिंदा भएका अनुभवि जनशक्ति हराउँदै जाने र भएका जनशक्तिको समयमा बढुवा नहुनाले कर्मचारीको मनोबल अवस्था कमजोर छ।

प्रदेशमा १०९ वटा स्थानीय तह रहेका र अधिकाँश ती स्थानीय तहमा दरवन्दी रिक्त रहेको छ। ती रिक्त स्थानमा सहयोग पुग्ने गरी कृषि क्षेत्रमा प्रदेश सरकारले गरेको सबैभन्दा महत्वपूर्ण कार्यमध्ये कृषि तर्फका २१८ र पशुपन्छी तर्फका २१८ जना प्राविधिक कर्मचारी करार सेवा मार्फत् कृषि तथा पशुपन्छी क्षेत्रमा सेवा प्रवाह गरेको छ। संविधानले कृषि प्रसार सेवा विस्तार स्थानीय तहलाई दिएता पनि स्थानीय तहमा कृषकको माग अनुसारको सेवा र दक्ष प्राविधिक सेवा प्रवाहमा कमि रहेकोले कृषि प्रसार सेवा कमजोर हुन गएको छ र प्रदेशले समेत यस कृषि प्रसार सेवामा काम गर्नुपरेको छ।

ग) क्षमता विकास

लुम्बिनी प्रदेशमा करिब ३५ लाख कृषक कृषि पेशामा आवद्ध रहेका छन्। ती कृषकहरूको समग्र चेतनास्तर र क्षमता सुधार नगरीकन कृषि क्षेत्रमा व्यवसायीकरण र रूपान्तरण नआउने भएकोले सक्षम कृषक र मर्यादित कृषि पेशाका लागि कृषि ब्यवसाय र उद्यम विकासका तालिमहरू जरूरी छ। प्रदेश सरकारले यस क्षेत्रमा कृषि ब्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र, खजुरा र पशु सेवा विकास तालिम केन्द्र, नेपालगंज मार्फत् विशेष सीप विकास तथा क्षमता विकासका तालिम प्रदान गरेको छ। कृषक, निजी व्यवसायी, कर्मचारी तथा सहकारी र समुहमा आवद्ध कृषकहरुको विषय सम्बन्धित विविध विषयमा क्षमता विकासका हालसम्म ७२५ महिला र २१०८ पुरुष गरी जम्मा ३७५५ जना भन्दा बढीलाई सिपमुलक व्यवहारिक तालिम प्रदान गरिएको छ।

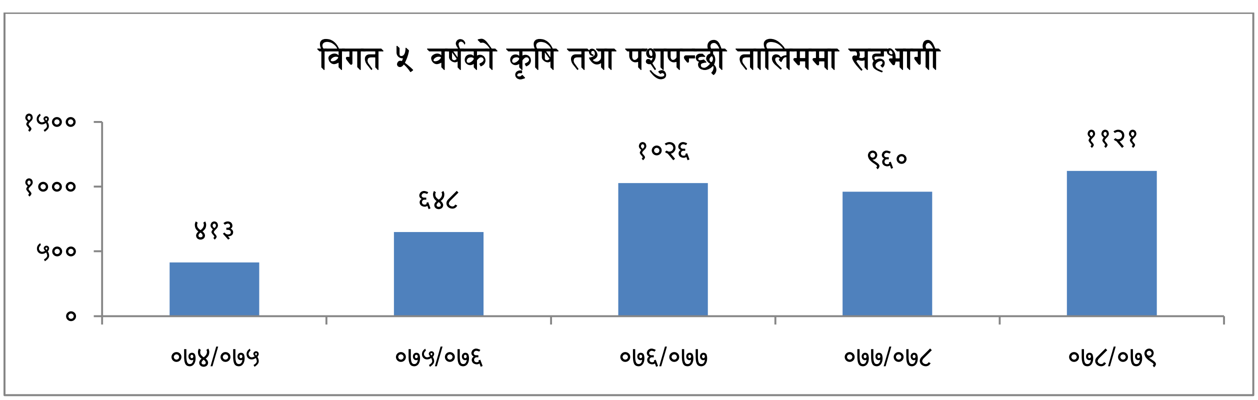

तालिम केन्द्रहरूबाट कृषि क्षेत्रमा दिइएको तालिमः

आ. व.	महिला	पुरुष	दलित	आदिवासी / जनजाती	अन्य	जम्मा
०७४/०७५	८६	३२७	२४	११७	२७२	४१३
०७५/०७६	१७०	३६०	१७	१४९	१९६	६४८
०७६/०७७	२०४	५७९	५८	२२७	३१४	१०२६
०७७/०७८	२२१	४९१	६५	१८८	२६७	९६०
०७८/०७९	२००	६७८	६७	२३९	३९५	११२१
कुल जम्मा	७९५	२१०८	२०७	८०३	११७२	३७५५

विगत ५ वर्षमा कृषि तालिम केन्द्रले प्रदान गरेको तालिम विवरणः

विवरण	ईकाई	आ व ०७४/०७५		आ व ०७५/०७६		आ व ०७६/०७७		आ व ०७७/०७८		आ व ०७८/०७९	
		परिमाण	सहभागी संख्या	परिमाण	सहभागी संख्या	परिमाण	सहभागी संख्या	परिमाण	सहभागी संख्या	परिमाण	सहभागी संख्या
कृषक स्तर	पटक	१६	२२२	१९	३८३	२८	५८०	२७	५५९	३९	६२१
सहायक स्तर	पटक	१६	१९१	९	१४७	१३	१८०	८	१२४	१८	२४३
सहकार्य	पटक	०	०	०	०	१	२३	१	२९	१	१४
		३२	४१३	२८	५३०	४२	७८३	३६	७१२	५८	८७८

जिल्ला स्थित कृषि ज्ञान केन्द्रहरू, भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रहरू, एकिकृत कृषि तथा पशुपन्छी विकास कार्यालयहरू, प्रयोगशालाहरू, फार्म केन्द्रहरूले तालिम, सेमिनार, गोष्ठी, भ्रमण मार्फत् कृषकहरूका क्षमता र सीप विकास तथा प्राविधिकहरूको क्षमता विकास भैराखेको छ।

स्थानीय तहको क्षमता विकास कार्यक्रमः

नेपालको दीर्घकालीन कृषि विकास रोडम्यापको रुपमा कृषि विकास रणनीतिले देशको कृषि क्षेत्रको विकासको लागि समग्र रणनीति सहित आउने २० वर्षमा (२०१५ – २०३५) कृषि क्षेत्रलाई अगाडि बढाउने दिशा

प्रदान गर्दछ । यसको प्रभावकारी कार्यन्वयनको लागि कृषि विकास रणनीति सहयोग सुविधा (TCF-ADS) र प्रदेश कृषि, खाद्य प्रबिधि र भूमि व्यवस्था मन्त्रालयको संयुक्त आयोजनामा जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुखको अध्यक्षतामा १२ जिल्लाको १०९ पालिकाका मेयर/प्रमुख वा उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतहरु र सरोकारवाला सहित २९१ जनालाई प्रत्येक जिल्लामा एक दिने कृषि विकास रणनीति अभिमुखीकरण गरियो । त्यसै गरी १०९ पालिकामा कार्यरत कृषि र पशु सेवाका २१८ जना प्राविधिकहरूको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने उद्धेश्यले कृषि विकास योजना तर्जुमा, तथ्यांक संकलन र व्यवस्थापन तथा किसान सूचीकरण विषयमा तालिम संम्पन्न भयो।

घ) **स्थानीय तह मार्फत कृषि सेवा प्रवाहः** आ.व. २०७७।७८ र ०७८।८९ मा प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहका लागि १०९ स्थानीय तहमा अधिकृत स्तरका कृषि तथा पशुपन्छी तर्फका कार्मचारीका लागि सशर्त अनुदान मार्फत प्राविधिक सेवा तथा प्रविधिमा पहुँच थपेको थियो।

ङ) **स्थानीय तहमा करार सेवामा प्राविधिक कर्मचारी परिचालनः** आ.व. २०७८।७९ बाट शरू गरी यस प्रदेशका सबै स्थानीय तहहरुमा प्रत्येक स्थानीय तहमा २ जना कृषि र २ जना पशु सेवा प्राविधिक गरी जम्मा ४३६ जना कृषि/पशु सेवा प्राविधिक परिचालन गरी स्थानीयस्तरमा कृषि प्रविधि सेवा प्रसार र विस्तार गर्नुका साथै कृषकको प्रविधि सेवामा पहुँच वृद्धि भएको छ।

च) **सेवा निवृत्त कर्मचारी परिचालन कार्यक्रमः** कृषि/पशुपन्छी क्षेत्रमा नीतिगत सहजीकरण. कार्यक्रमको स्थलगत अनुगमन र कृषकस्तरको समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको सम्बन्धित सेवामा भएको पूरानो अनुभवलाई उपयोग गर्ने उद्देश्यले २६ जना सेवा निवृत्त कर्मचारीहरु परिचालन गरिएको छ

७. कृषि क्षेत्रका नीति तथा कानून तर्जुमाको अवस्था

कानूनी दस्तावेज	०७५।०७६	०७६।०७७	०७७।०७८	०७८।०७९	०७९।०८०	कुल
ऐन	५	०	०	०	०	५
नियमावली	०	१	०	०	०	१
निर्देशिका	५	०	०	०	०	५
कार्यविधि	३६	४३	१३	६	१	१०९
जम्मा	४६	४४	१३	६	१	१२०

मूख्य ऐन, नियमावलीको सूची

क्र.सं.	**ऐन तथा नियमावलीको नाम**	**हालको अवस्था**
१	बीउ बिजन एन २०७५	स्वीकृत भएको
२	लुम्बिनी प्रदेशको बीउ बिजन ऐन, २०७५	स्वीकृत भएको
३	लुम्बिनी प्रदेशको दाना पदार्थ ऐन, २०७५	स्वीकृत भएको
४	लुम्बिनी प्रदेशको पशु बधशाला तथा मासु जाँच ऐन, २०७५	स्वीकृत भएको

५	लुम्बिनि प्रदेशको पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०७५	स्वीकृत भएको
६	जीवनाशक बिषादी नियमन गर्न बनेको विधेयक, २०७८"	संसदमा पेश भएको अवस्था
७	लुम्बिनी प्रदेश सहकारी ऐन, २०७५	स्वीकृत भएको
८	कृषि ब्यवसाय प्रवर्द्धन विधेयक	तर्जुमाका लागि सहमति प्राप्त
९	लुम्बिनी प्रदेशको सहकारी नियमावली, २०७६"	स्वीकृत
१०	पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा नियमावली २०७८	तर्जुमाको चरणामा
११	दाना नियमावली	तर्जुमाको चरणमा
१२	बीउ बिजन नियमावली	तर्जुमाको चरणमा
१३	पशु बधशाला तथा मुस जाँच नियमावली	तर्जुमाको चरणमा
१४	प्रादेशिक कृषि विकास रणनीति	अन्तिम अवस्था
१५	कृषि प्रणाली विकास प्राङ्गारिक मापदण्ड	अन्तिम अवस्थामा

प्रदेश स्थापना भए पश्चात् ऐन तथा नियमाली तर्जुमा सक्रियाता भए पनि पछिल्ला चरणमा कानून निर्माणमा कम ध्यान दिएको पाईन्छ। यस मन्त्रालयले विषादी ऐन देखि विभिन्न नियमावली तर्जुमा भएता पनि स्वीकृति चरणमा कम भएको छ।१२० वटा कानून तथा विधि तर्जुमा र प्रदेशको समग्र विकासका लागि प्रादेशिक कृषि विकास रणनीति अन्तिम चरणमा रहेको छ।

लुम्बिनी प्रदेशको कृषि क्षेत्रलाई आत्मनिर्भर, व्यवसायिक, प्रतिस्पर्धी, आधुनिक, द्रूत तथा दिगो विकासलाई मार्ग निर्देश गर्ने उद्देश्यका साथ आगामी १५ बर्ष (२०७९-२०९४) का लागि एक रणनीतिक दस्ताबेज "लुम्बिनी प्रदेश कृषि विकास रणनीति" (Provincial Agriculture Development Strategy) तर्जुमाको अन्तिम चरणमा पुगेको छ|

८. बजेट तथा कार्यक्रम खर्चः

आ.व.	विनियोजित कूल बजेट (रु. लाखमा)			खर्च (रु. लाखमा)			खर्च प्रतिशत		
	चालू	पूँजिगत	जम्मा	चालू	पूँजिगत	जम्मा	चालू	पूँजिगत	जम्मा
२०४५/७५	३८९.९९	१००.	४८९.९९	६५.६	६५.०३	१३०.६३	१६.८	६५.०	२६.७
२०७५/७६	२५४३८.३५	१५३१३.१	४०७५१.५	१२६००	७८०९.८	२०४०९.६	४९.५	५१	५०.१
२०७६/७७	३७९८०.२९	२४५३.६	४०४३३.९	१५९२९	१००९.६	१६९३९	४१.९	४१.१	४१.८
२०७७/७८	३७२२५.८६	२८४७	४००७२.९	२१०५४	१३००	२२३५४	५६.५	४५.२	५५.८
२०७८/७९	३१५९०.१४	२४४०.७१	३४०३०.८५	१६१९०	१४६७	१७६५७	५१.२	६०.०	५१.९

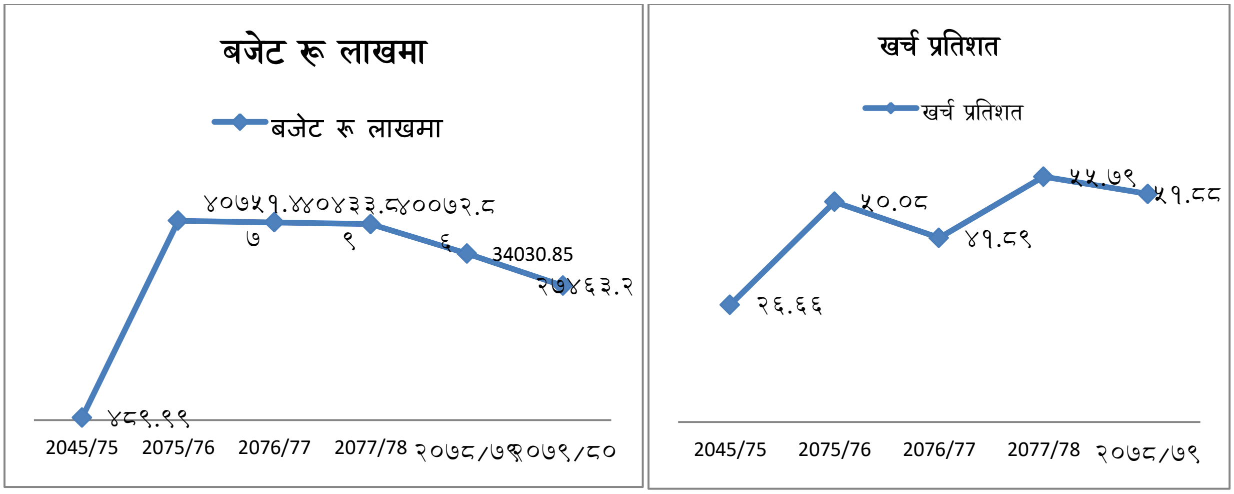

चित्रः विगत ६ वर्षको कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालयको बजेट विनियोजन र खर्चको अवस्था

कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालयको विगतको ६ वर्षको विनियोजित बजेट विश्लेषण गर्दा प्रथम वर्ष बजेट स्थापना वर्ष भएकाले कमी रहेको र दोश्रो वर्ष पछि विस्तारै घट्दै गएको देखिन्छ। बजेट खर्चको विश्लेषण गर्दा प्रथम वर्ष २६.६६ प्रतिशत रहेको र विस्तारै बढ्दै गएको देखिन्छ। औषतमा ५० प्रतिशत भन्दा भढी खर्च भएको देखिन्छ। प्रदेश मन्त्रालयमा प्राविधिक जनशक्ति थप गर्नुपर्ने, क्षमता विकास गर्नुपर्ने, प्रकिया सरलीकरण, सहज बनाउनु पर्ने र कृषकको मागमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

मन्त्रालय तथा मातहतका कार्यालयबाट संकलन भएको राजश्व विवरण

राजश्व विवरण	२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।८९
कुखुरा विकास फार्म	१०४८३९२५	१,१७,९८,९४१.४	११००५९५७
मत्स्य विकास केन्द्र	१९७५०८३	२०,५१,४००	२२१२७६४
मन्त्रालय र अन्य		५४१७९७२.६	७८५४३७९
कुल रू.		१९२६८३१४	२१०७३१००

प्रदेश सरकारको कृषि क्षेत्रको आय व्याय विवरण

		०७७।०७८		०७८।७९	
क्र.सं.	श्रोत	प्राप्त रकम	खर्च रकम	प्राप्त रकम	खर्च रकम
१	नेपाल सरकार समानीकरण अनुदान रू हजारमा	११५९१५३	७८९६९१	४७३५००	४७३५००
२	नेपाल सरकार सशर्त अनुदान रू हजारमा	४३२१००	२१६४९२	३६६०००	३६६०००
३	नेपाल सरकार समपूरक अनुदान रू हजारमा	७७००	५७८३	-	-
४	नेपाल सरकार विशेष अनुदान रू हजारमा	-	-	-	-
५	प्रदेश सरकार (राजश्व बाँडफाँट) रू हजारमा	१६४११६८	१२१६०६१	२५६३५८५	२५६३५८५

९. **मूख्य मूख्य उपलब्धीहरू:**

क) बाली तथा बस्तुको उत्पादन विवरण: प्रदेश सरकारले सोंच अनुसार आत्मनिर्भर प्रदेश बन्नका लागि विभिन्न कृषि क्षेत्रका कार्यक्रम संचालन गरी प्रमुख खाद्यान्न बालीहरूमा प्रदेश खाद्यान्न उत्पादनमा आत्मनिर्भर छ। यस प्रदेशले अन्य प्रदेशमा समेत खाद्यान्न निर्यात भैरहेको छ।

	०७५।०७६		**०७६।०७७**		**०७७।०७८**		**०७८।७९**		**देशको उत्पादनमा प्रदेशको प्रतिशत योगदान**
मूख्य बाली	हेक्टर	उत्पादन	हेक्टर	उत्पादन	हेक्टर	उत्पादन	हेक्टर	उत्पादन	
धान	३२२,०४८	१,२५३,०८९	३०१,८३१	१,१५९,४९५	३०७,१४९	१,२२०,४४९	३१७९१५	१०४००४५.७	२१.३५
गहुँ	१५४,५०४	४६५,३४०	१५६,४९०	४८०,२८२	१६०,९४०	४३७,८७२	१५८५८९	४६८२५६.४	१४.०५
मकै	१४८,५३३	३६३,८४५	१५१,८८६	३९४,००४	१५८,५८५	३७५,३७६	१४४९९१	४१७७७१.१	२३.२६
कोदो	९,७५०	१०,८७२	१०,१९९	११,२००	१०,१५८	११,७३४	१०,१५८	११,७३४	३.६७
फापर	१,३१२	१,२६९	१,५१७	१,५६३	१,२९४	१,२६१	१,२९४	१,२६१	३.४२
जौं	२,९१०	५,१३१	२,९६०	४,७७९	३,११७	४,४१६	३,११७	४,४१६	२८.७८
जम्मा	६३६,१४८	२,०९४,४१६	६२१,९२३	२,०४६,५४४	६४१,२४२	२,०४६,६९३	१५९५६०	४३५१८२.१	१९.२८
नगदे बाली	९७,१७१	८२५,७३४	९८,२६६	७९५,४५३	९४७२०	८०२७३९	तथ्याँक प्राप्त नभैसकेको	तथ्याँक प्राप्त नभैसकेको	
मसलाबाली	७,२८३	६१,४४३	८,२६३	६७,६८१	८२८४	७६२२५	"	"	
दलहन बाली	८६,८८१	८८,५५४	८०,४३९	६४,९९८	८३७५३	८९८२६	"	"	

फलफूल बाली	१८,४३७	१२३,१४०	१६,००६	११२,९९५	१७८१३	१०८९२१	"	"	
तरकारी बाली	३६,९५५	५४५,४०६	४१,७२७	५६८,९५९	४१९६६	५४४६४७	"	"	
कफि					४३३	१८२	"	"	
कपास					१३५	१३६	"	"	
रेशम					२०	६	"	"	
च्याउ					३८००५९	९९६	"	"	
मह					५७,९६९	९७६	"	"	

प्रदेशमा खेती गरिएको जग्गाको खण्डीकरण, घडेरीकरण बढ्नु र खेती गर्ने युवा विदेश पलायनका कारण बाँझो राख्ने प्रवृति बढे पनि बालीहरूको उत्पादन क्षमता उच्च भएका जातहरूको विस्तारै विकास र विस्तार, नया प्रविधिहरूको विकास र प्रयोग, कृषि क्षेत्रमा प्रयोग हुने विभिन्न मेशिनहरूको प्रयोगले लागत कमि र उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धिमा सहयोग पुगेको पाईन्छ। यस प्रदेशमा पैरो, खडेरी, बाढी लगायतका विभिन्न प्रकोपहरूका कारण बाली तथा पशुपन्छीहरूको उत्पादनमा क्षति पुगे पनि समग्र उत्पादन बढ्दो क्रममा देखिन्छ।प्रति व्यक्ति औषतमा १२१ के जी खाद्यन्न आवश्यक पर्नेमा १५७ के जी उपलब्धता रहेको छ। यसले पनि प्रदेश खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर रहेको छ भन्न सकिन्छ।

ख) पशुपन्छी तथा मत्स्यको उत्पादन विवरण

पशुपन्छी	इकाई	२०७५।७६	२०७६।७७	२०७७।०७८	२०७८।७९
दुध	मे.टन	३३१३९२	५४१३२५	५५७२०१	५७३८२६
गाई	मे.टन		२०५३४४	२०३५८०	२२७७९६
भैसी	मे.टन		३३५९८१	३५३६२१	३४६०३०
मासु	मे.टन	५७३३९	१०३५०१	१०९८१५	१२३६७३
भैंसी।राँगा	मे.टन		५२६४१	५६४९९	६१२९१
वोका/खसी	मे.टन		२४०६६	२५६५५	२९५५०

भेडा/थुमा	मे.टन		४८७	४८१	४९५
सुँगर।बंगुर	मे.टन		१५०७०	१५५३६	१९०७५
कुखुरा	मे.टन		१११६६	११५६८	१३१६५
हास	मे.टन		७१	७५	९७
अण्डा	हजार गोटा	१५७०२१	२०५५०८	२२२८०३	२२९८८५
कुखुरा	हजार गोटा		२०२३४७	२१९३५६	२२६४११
हाँस	हजार गोटा		३१६२	३४४७	३४७४
उन	के.जी.		३५२०९	३२४८८	३४८८४
भेडा	के.जी.		३५२०९	३२४८८	
घ्यू	मे.टन		२२८८	२८५६	३०३८
छाला	संख्या		६८७७९	७१७४८	७४१४८
गाई/भैसीको	संख्या		३९९१८	४११८९	४२१५०
भेडा/वाखाको	संख्या		२८८६१	३०५५९	३१९९८
माछा	मे.टन	१२३१३	१४७३१	१५६६३२	१५५५३

पशुपन्छीको संख्यागत विवरण

बाली बस्तु	**इकाई**	**२०७६।७७**	**२०७७।०७८**	**२०७८।७९**
गाई	संख्या	११५००२१	११७०८२२	११८८३१७
भैंसी	संख्या	१२५०७९९	१२७०१८३	१२९०२६९
भेडा	संख्या	१५८३७६	१५८६८३	१५९२७३
बाखा	संख्या	२२८३३०६	२३४४८८८	२४१७८१०
बंगुर/सुगुर	संख्या	४४९००२	४६५५१५	४८१६९३

कुखुरा	संख्या	९३९२५५०	९८७५५८३	१०३७०३१३
हाँस	संख्या	८८८१४	९६३९१	१०००६७९

१०. आयोजनागत उपलब्धी

क) स्मार्ट कृषि गाउँ

"स्मार्ट कृषि गाउँ" भन्नाले विशिष्टता अनुसारको बाली तथा पशुपंछी सुहाउँदो जलवायु तथा वातावरणमैत्री अभ्यास, सिंचाइ तथा आधुनिक उत्पादन प्रविधिको प्रयोग एवम् जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु अवलम्वन गर्दै कृषिको उत्पादन, उत्पादकत्व र गुणस्तर वृद्धी गरी आयआर्जनमा संलग्न भएको कम्तीमा ५० घरधुरी भएको सिकाइयोग्य समुदाय हो।

उद्देश्यः

- कृषि उत्पादनलाई बजारमुखी, व्यवसायमुखी नाफामुखी र आत्मनिर्भर बनाई कृषकहरुको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि गरी दिगो आयस्तर वृद्धि गर्न एक नमूना गाउँको रुपमा विकास गर्नु।
- कृषि प्रसार, असन्धान र शिक्षालाई समन्वयात्मक रुपमा जोड्दै कृषि उत्पादकत्व तथा कृषकको आय आर्जनमा वृद्धि गर्ने।

स्मार्ट कृषि गाउँको संख्याः

विवरण	निर्णय भएका स्मा.कृ.गा.का	विनियोजन भएका स्मा.कृ.गा.का.	कार्यान्वयन भएका स्मा.कृ.गा.का.
२०७५/७६	५२ (कृ.३४, प.१८)	५२ (कृ.३४, प.१८)	५२
२०७६/७७	२३ (कृ.७, प.१६)	७५ (कृ.४१, प.३४)	५०
२०७७/७८	४१ (कृ.१९, प.२२)	११६ (कृ.६०, प.५६)	१०८
२०७८/७९	०	११६	९४ (१०० वटामा सहमति)
२०७९/८० हालसम्म	०	५९	८ वटा सहमति दिइएको

नोटः कृ. कृषि र प. पशुपन्छी

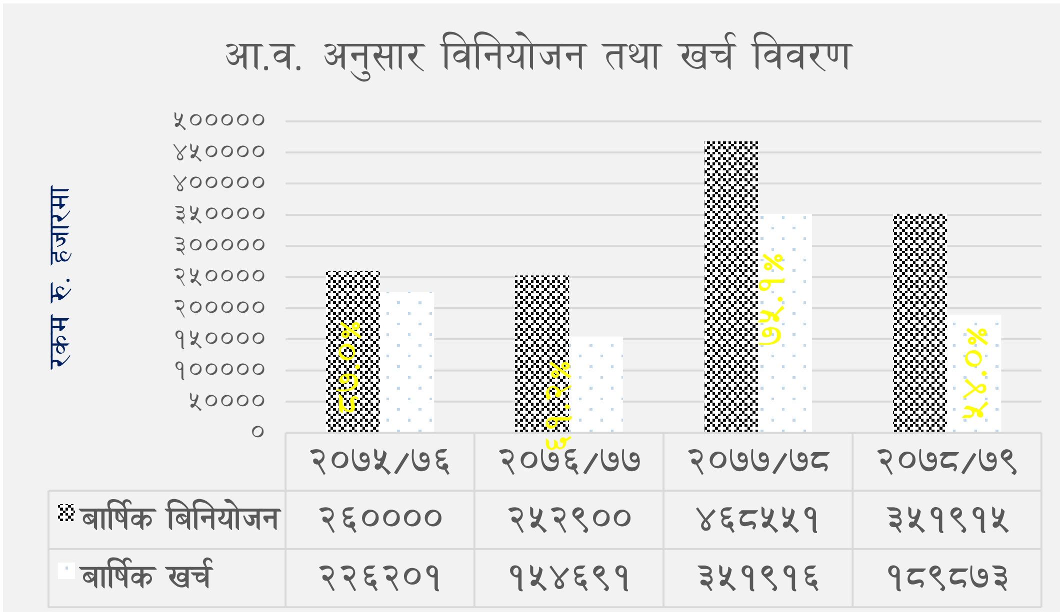

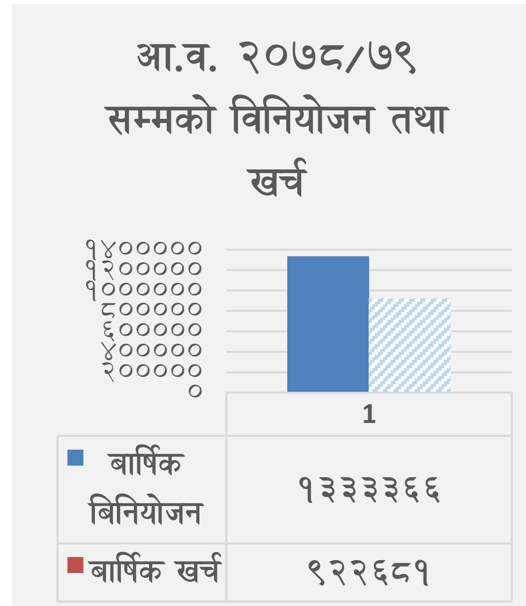

स्मार्ट कृषि गाउँ कार्यक्रमलाई महत्वकांक्षी आयोजनाका रुपमा लिई शिक्षा प्रसार र अनुसन्धानलाई एकिकृत गर्दै हालसम्म करिब ७५०० घरधुरीका ३७५०० कृषकहरु समेटी १०८ वटा गाउँहरुमा एकिकृत मोडल सहितको कार्यक्रम संचालन भैरहेको छ। कृषि तर्फ जम्मा ५९वटा स्मार्ट कार्यक्रम मार्फत भकारो सुधार टनेल निर्माण ३३७ वटा वटा तथा सिंचाईको कुलो निर्माण २०३३अस्थाई टनेल निर्माण (३४०० मिटर) लगाएतका उप-आयोजनाहरु सम्पन्न भएका छन् । यस कार्यक्रम अन्तरगत ८ आधारित जना कृषि स्नातकोत्तर विद्यार्थीहरुबाट शोधकार्य अनुसन्धान भई समस्यामा अध्ययन कार्य सञ्चालनमा छन्।बाली उत्पादन क्षेत्रफल ३१३६.२२ हे. बाट थप ७०७ हे. विस्तार र सिंचित क्षेत्रफल विस्तार १११८ हे. बाट २२४१ हे. मा पुगेको छ।२९ वटा कृषि सूचना केन्द्रहरुको स्थापना भएका छन् भने कृषि यान्त्रिकरण (ट्याक्टर, रोटाभेटर, सिड ड्रिल, मिनि टिलर, पावर टिलर, थ्रेसरको प्रयोग) मा वृद्धि भएको, १३ वटा कष्टम हायरिङ्ग सेन्टर स्थापना भएको, बजार पूर्वाधारहरु (सङ्कलन केन्द्र) विकास भएको, उन्नत वीउ विजन तथा प्रविधिको प्रयोग वृद्धिको प्रयोग बढेको, पशुपंछीको संख्या तथा उन्नत नश्लहरुको प्रयोग बढेको देखिन्छ।

ख) सुलभकर्जा सहजीकरण तथा ब्याजमा अनुदान कार्यक्रम

अनुदान कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी गराउनका लागि शुलभ दरमा कृषि ऋण प्रदान गर्न र सोको सहजीकरण गर्न थालनी भएको शुलभकर्जा सहजीकरण तथा ब्याज अनुदान कार्यक्रमका लागि प्रदेशका सबै जिल्लामा कर्जा सहजकर्ता परिचालन गरिएको छ। आ.व. २०७६।७७ बाट शरू भई प्रत्येक जिल्लामा सहयोगी कक्ष सहित १२ जना कर्जा सहजकार्ता नियुक्ति गरी करिब २००० भन्दा बढी कर्जा सहजीकरण भएको छ। हालसम्म प्रदेश सरकार तर्फ १३२ जना उद्यमीले १४ भन्दा बढी वितियसंस्थाबाट विभिन्न समयमा १ करोड २० लाख ५६ हजार १७ रूपया ब्याज अनुदान रकम उपलब्ध गराइएको छ। १५ करोड भन्दा बढी बैकहरूबाट यस कार्यक्रममा लगानी भएको छ।

ग) महामारी तथा विपद ब्यवस्थापन वा राहत कार्यक्रम

कृषि क्षेत्रमा विभिन्न महामारी विपद व्यवस्थापन कार्यक्रममा प्राकृतिक रुपमा हुने बाढी, पहिरो, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, डढेलो, आगलागी, चट्याङ्ग आदिबाट भएको क्षतिको राहत स्वरुप कूल ३४५ कृषक घरधुरीलाई रु. १ करोड ५० लाख ९ हजार ४ सय २० रुपियाँ रकम सहयोग गरिएको छ।

विवरण	२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।७९	कुल
कृषक संख्या	१६	११२	२१७	३४५
प्राप्त रकम रू (हजारमा)	१७४०	३८६७.८२	४९०१.६	१०५०९.४
जिल्ला	५	७	७	७

आ.व. २०७९।८० देखि मन्त्रालयमा एकद्धार प्रणालीबाट क्षतीको राहात अनुदान प्रवाह गर्न उपयुक्त हुने, क्षती भुक्तानी प्रकिया झन्झटिलो र निकै ढिलो समेत हुन पुगेकोले कार्यक्रमको प्रभावकारी देखिएकोले कृषकहरूलाई सरल तथा सहुलियत रूपमा उपलब्ध गराउने गरी बाली तथा पशुपन्छी विमा कार्यक्रमबाट सम्बोधन गर्ने नीतिगत र कार्यक्रम व्यवस्था भएको छ।

घ) कृषिकर्मी रोजगार कार्यक्रम

कृषि क्षेत्रमा सामाजिक सुरक्षा तथा कृषिकर्मि संरक्षणका लागि यस मन्त्रालयले कृषिकर्मि रोजगार कार्यक्रम अन्तर्गत १९१ रोजगारदाता मार्फत ५३७ भन्दा बढी कृषिकर्मीलाई रोजगारी हुने गरी सम्झौता सम्पन्न भएकोमा १५६ रोजगारदाता मार्फत ४१८ जना कृषिकर्मीले सामाजिक सुरक्षा कोषमा आवद्ध भई रोजगारी प्राप्त गरेको छ।सबै स्थानीय तहमा कृषि क्षेत्रका स्वयम् सेवकहरू १०९ जना छनोट गरी हरितस्वयम् सेवक मार्फत् कृषि नमुना फार्महरू सञ्चालन गरी समुदायमा कृषि प्रसार सेवा विस्तार गर्ने अभियान आ. व. २०७६।७७ बाट शुरू गरिएको थियो।यो संख्या हरेक वर्ष कमि हुंदै गए पनि केही हरित स्वयम् सेवकको नमुना फार्म र कृषि प्रसार सेवा प्रभावकारी देखिएको छ।

हरित स्वयम् सेवक नियुक्ति र कृषि प्रसार सेवामा परिचालन

हरित स्वयम्र सेवक कार्यक्रम	२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।८९	कुल
हरित स्वयम् सेवक संख्या–पशुपन्छी तर्फ	0	३३८	१५८	४९६
हरित स्वयम्सेवक विकास तथा परिचालन (कृषि तर्फ)	९३	३७६	२२९	६९८

रोड कोरिडोर/क्षेत्र विशेष कृषि/पशु विकास कार्यक्रम अन्तर्गत प्रत्येक जिल्लामा करिब ४५० घरधुरीमा सञ्चालन भई व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी उत्पादन वृद्धि भएको छ।

ङ) खोरेत रोग विरुद्धको खोपः

आ.व. २०७७/७८ मा खोरेत रोग उन्मुलन अभियान अन्तर्गत तराईका ६ जिल्लामा २६४ जना भ्याक्सिनेटर परिचालन गरी ४९६०५६ पशुहरुलाई खोरेत रोग विरुद्धको खोप लगाइएको।चालु आ.व. २०७८/७९ मा प्रदेशको १० जिल्लामा ४०० जना भ्याक्सिनेटर परिचालन गरी १३ लाख पशुहरुलाई खोरेत रोग विरुद्धको खोप लगाउने अभियानमूखी कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ।

खोरेत रोग उत्मुलन	**२०७७।७८**	**२०७८।७९**	**कुल**
खोप	४९६०५६	१३०००००	१७९६०५६
भ्याक्सिनेटर परिचालन	२६४	४९६	७६०

च) मिसन कार्यक्रमः

आ.व. २०७६/७७ मा संचालन सुरु भएको लसुन/प्याज, कागती/ सुन्तला, बाख्रा र बङ्गुरको अभियानमुखी मिसन कार्यक्रम मार्फत कम्तिमा ४१०० जना लाभान्वित हुने गरी आयोजना सम्पन्न भइरहेकोमा आ.व. २०७७/७८ मा आलु र मकै र आ.व. २०७८/७९ मा माछा समेत थप गर्दै जिल्ला स्थित कार्यालयहरुबाट संचालन भएको।

कार्यक्रम	इकाइ	२०७५।७६	२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।७९	कुल
अभियानमूखी (मिसन) कार्यक्रम कृषि तर्फ	योजना संख्या	१	५७	२४५	२४३	५४६

हालसम्म १५० हे. मा लसुन प्याज, २१७ हे. मा आलु, ३२६ हे. मा मकै, १०० हे. मा सुन्तला/कागतीको सघन खेती प्रणाली विस्तार भएको छ। १४ वटा बाख्रा मिसन मार्फत ७०० परिवार लाभान्वित भएका छन्

भने १७५०० माउ बाख्रापालन, ६ वटा बङ्गुर मिसन मार्फत ३००० माउपालन भई १५० परिवार लाभान्वित भएको छन्।

छ) प्रतिफलमा आधारित प्रोत्सहान अनुदान कार्यक्रमः

कृषिमा उत्पादनका लागि भन्दा बढी उत्पादनमा प्रतिश्पर्धा बनाई उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउने उद्देश्यले १० जिल्ला (रुकूम-पूर्व र रोल्पा बाहेक) मा प्रतिफलमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान रकम मासु तर्फ १९ वटा संस्था मार्फत ४५ लाखा ५८ हजार ३५० र दुध तर्फ २२७ संस्था मार्फत १४ करोड ८७ लाख ५ हजार रकम सीधै कृषकलाई उपलब्ध गराईएको छ। बीउ बिजन तथा चैते सिजनका अन्य बालीहरूमा समेत यस कार्यक्रम यस वर्ष देखि थप प्रभावकारी बनाइएको छ।

बाली बस्तु	विवरण	२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।७९	२०७९।८०	कूल
मासु	संस्था	-	१९	-	-	१९
	अनुदान रकम रू हजारमा	-	४५५८.३५	-	-	४५५८.३५
दुध	संस्था	२८	३१	१२१	४७	२२७
	अनुदान रकम रू हजारमा	२४९७४.२१	३१०१२.८	६३१५६	२९५६२	१४८७०५

ज) बजार संरचना निर्माण/भण्डारण पूर्वाधार विकासः

प्रदेश भित्रको उत्पादनलाई बजार सम्मको पहुँच तथा उत्पादक र उपभोक्ता बीचको मूल्य कम गर्ने उद्देश्यले गत आ.व. २०७८/७९ मा ११ वटा ट्रस, ७ वटा पक्की बजार, ३ संकलन केन्द्र, २ वटा प्रशोधन केन्द्र निर्माण तथा सुधारका कार्यक्रम सम्पन्न भएका छन्।

त्यसैगरी, कृषि जन्य वस्तुको भण्डारण, मूल्य र बजारीकरणको हालको समस्यालाई दिर्घकालीन समाधान गर्ने र कृषि उत्पादनोप्रान्तको क्षति न्यूनिकरण हुने गरी आ.व. २०७५/७६ बाट सुरु भएका करिब १९ वटा शित भण्डार मध्ये हालसम्म ९०२५ मे.ट. क्षमताका १२ वटा आयोजना सम्पन्न भएकोमा बाँकी १४०० मे.टन. क्षमताका ५ वटा आयोजनाको अन्तिम भुक्तानी बाँकी रहेको छ।

बर्दिया जिल्लामा स्थापना भएको टिस्युकल्चर ल्याबका लागि केही सहयोग गरिएको भने कृषि जन्य वस्तुहरूको प्रशोधन उद्योग र खाद्यान्न भण्डारण गृह स्थापना १०/१० वटा स्थापना भएका छन्।

विवरण	इकाइ	२०७६।७७	२०७७।७८	२०७८।७९	२०७९।८०	कूल
टिस्यूकल्चर प्लान्ट स्थापना सहयोग	संख्या	०	०	०	१	१
कृषि जन्य वस्तुहरूको प्रशोधन उद्योग	संख्या	१	४	३	२	१०
खाद्यान्न भण्डारण गृह स्थापना	संख्या	०	१	४	५	१०
बीउ भण्डारण गृह स्थापना	संख्या	०	१	१०	८	१९
शीत भण्डार	संख्या	०	०	१९	०	१९

बीउ भण्डारगृह तथा प्रशोधन सहयोग कार्यक्रमः स्वदेशी उन्नत तथा हाईब्रिड जात तथा नश्लको विस्तार गर्न र अन्य प्रदेशहरुमा समेत बीउ विजन निर्यात गर्न बीउ बजारीकरणमा टेवा पुर्‍याउने उद्देश्यले गत आ.व. मा १० वटा बीउ भण्डारगृह स्थापना भएको छ।

प्रदेश सरकारले कृषि उपजको मूल्यमा एकरूपता, कृषकहरूलाई सहज बेचबिखन, उपभोक्ताका लागि सहजता र बजार सुनिश्चताका लागि सहयोग पुग्ने गरी प्रदेशका ९५ भन्दा बढी प्रादेशिक बजारको स्तोरन्ती, थोक बजार, खुद्रा बजार, हाट बजार, संकलन केन्द्र तथा सहकारी बजारका लागि यस मन्त्रालय र मातहताका कार्यालय मार्फत् ५ वर्षमा विभिन्न यन्त्र उपकारणहरू, संरचना निर्माणमा सहयोग तथा स्थापना र सञ्चालनमा समेत सहयोग भएका छन्।

थोक बजार, हाट बजार, सहकारी बजार र संकलन केन्द्र	संख्या	५०	७	३०	८	९५

मिल्क पार्लर तथा मिट माट स्थापना कार्यक्रमः कृषि व्यवसायलाई विस्तार गर्दै संजालहरुको सहकार्यमा मूल्य श्रृंखलामा आधारित प्रवर्द्धन कार्यक्रम अन्तर्गत रुपन्देही र नवलपरासीको पूर्व-पश्चिम राजमार्ग तथा हुलाकी मार्ग लक्षित ४ वटा स्थानमा मिल्क पार्लर स्थापना भएको छ। नमुना मिट मार्ट सहयोग कार्यक्रम अन्तरगत दाङ्ग र बाँके ४ वटा मिट नमुना मार्ट सुधार तथा स्थापना भएको छ।

अण्डाको क्रेट निर्माण उद्योग सहयोग कार्यक्रम अन्तरगत दाङ्ग, बाके र प्यूठान ३ वटा क्रेट निर्माण उद्योग सुधार तथा स्थापना भएको छ।चिलिङ्ग भ्याट वितरण तथा सहयोग कार्यक्रम २८ वटा डेरी उद्योगलाई सहयोग।स्थानिय कुखुराबाट अण्डा उत्पादनका लागि मिनी ह्याचरी स्थापना सहयोग ८ वटा पोल्ट्री व्यवसायीलाई सहयोग।साईलेज प्याकेजिङ तथा प्रशोधन उपकरण ३ वटा साइलेज उद्योगलाई सहयोग दाङ्ग,पाल्पा र रुपन्देहीका गरी ४ वटा उद्योगबाट वार्षिक ५९३ मे टन साइलेज उत्पादन तथा विक्री वितरण.पशुपंक्षी पर्यटन प्रवर्धन मार्फत आय आर्जनमा सहयोग कार्यक्रम। ह्याचरी मेसिनमा अनुदान सहयोग

कार्यक्रम ५ वटा पोल्ट्री व्यवसायी। टी एम आर ब्लग निर्माण मेशीन सहयोग कार्यक्रम १ वटा व्यवसायी समावेश भएका छन्।

पशु तथा पशुजन्य पदार्थको बजारीकरण हाट बजार स्थापना सुदृढिकरण कार्यक्रम २ वटा वजारलाई सहयोग, दुध पाश्चुराईजर मेशीन वितरण कार्यक्रम १ वटा डेरी उद्योगलाई सहयोग, मिल्किङ्ग मेसीनमा उपकरण खरिद कार्यक्रम २ वटा पशु फार्मलाई सहयोग र सहकार्यमा लेयर्स कुखुराको केज निर्माण कार्यक्रम ३ वटा पोल्ट्री उद्योग निर्माण भएका छन्। मागमा आधारित अनुदान कार्यक्रम १६८ जना साना पशुपालन कृषक लाभान्वित अनुवंशिक स्रोत संरक्षण कार्यक्रम १६९ जना साना पशुपालन कृषक लाभान्वित भएका छन्।

झ) प्रयोगशालाको स्तरोन्नती तथा सुदृढीकरण कार्यक्रमः

पशु स्वास्थ्य सेवा तथा नियमन कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउने उद्देश्यले नवलपरासीमा प्रदेशस्तरीय पशुपन्छी रोग अन्वेषण प्रयोगशालाको सुदृढीकरण भएको छ। मल, बीउ, विषादी, माटो सुधारका लागि नियमन आवश्यक पर्ने प्रयोगशालाहरूमा निजी क्षेत्रमा समेत थर्पिदै जानुपर्ने देखिन्छ। प्रदेशमा बीउ बिजन २, माटो तथा मलाखाद परीक्षणका लागि १, विषादी परीक्षण तथा नियमनका लागि १ वटा स्थापना भएका छन्।

आ. व. २०७८।७९ मा बीउ विजन प्रयोगशाला खजुरा तथा रुपन्देही मार्फत प्रति वर्ष २००० भन्दा बढी नमुना बीउ परिक्षण, ५०० मे.टन. भन्दा बढी बीउ प्रमाणीकरण, १५०० हे भन्दा बढी .बीउ बाली निरिक्षण सम्पन्न भएको थियो। त्यस्तै, नश्ल सुधारका लागि विभिन्न जिल्लामा गरी कूल ८२१३४ पशुमा कृत्रिम गर्भाधानको कार्य सम्पन्न भएको थियो।

ञ) अर्गानिक वा प्राङ्गारिक कृषि विकास कार्यक्रम तथा माटो सुधार कार्यक्रमः रूकुमपुर्व जिल्लालाई अर्गानिक जिल्ला घोषणा भएको छ भने माटो सुधार कार्यक्रम मार्फत माटो परिक्षण, स्वाइल म्याप निर्माण तथा प्रत्येक जिल्लामा माटो परिक्षणका लागि प्रयोगशाला स्थापना भएको छ। यस वर्ष देखि हरेक जिल्लामा माटो सुधार अभियान नमुनाको रूपमा सञ्चालन गर्ने नीति प्रदेश सरकारले अंगिकार गरेको छ र सो अनुसार कार्यक्रम शुरूवात गरिसकेको छ।

ट) बाली तथा पशुवस्तुहरुको उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरण कार्यक्रमः

मल र बीउ खरिदमा अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत १४९.२६४ मे.टन. खाद्यान्न बीउ, ११५.३६८ मे.टन. तरकारी (आलु सहित), ५.११५ मे.टन. दलहन, ८५ केजी तेलहन, २२०.८३६ मे.टन. मसलाबाली, १३६.२९२ मे.टन. आलु, १६० केजी च्याउ बीउ, २.२५० मे.टन. ढैंचा बीउ, ५० हजार अलैची विरुवा, ७० प्याकेट पुष्प बीउ, १७.०६९ हजार हिँउदे फलफूल, ६९.१९५ वर्षे फलफूल, १०२.७६० हजार सुन्तलाजात फलफूल, १००८.७५२ मे.टन. भर्मिकम्पोष्ट/प्राङ्गारिक मल, ४९.३६९ मे.टन. जैविक मल वितरण गरिएको छ। साथै पशुपन्छी तर्फ बजारीकरण कार्यका लागि चिलिङ्ग भ्याट तथा मिल्क एनालाइजर वितरण १७, डेरी पसल, मासु पसल, जिउँदो माछा पसल ४१ सुधार कार्यक्रम सम्पन्न भएको छ।

प्लाष्टिक टनेल निर्माण		०७५।०७६	०७६।०७७	०७७।७८	०७८।०७९	कुल
प्लाष्टिक घर (बांस)	संख्या	३४९	५०३	११२४	११५३	३१२९
प्लाष्टिक घर (फलाम)	संख्या	२०	५३	६५६	३९१	११२०
क्षेत्रफल	हेक्टर	३	५	३७	३८	८३

ठ) **बायोग्याँस सहित भकारो सुधार कार्यक्रम/ गौशालामा आयमूलक कार्यक्रमः** गुईठा बाल्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गरी भकारो सुधार गर्ने उद्देश्यले विभिन्न जिल्लाहरुमा संचालित कार्यक्रमबाट १७६ वटा बायोग्यास निर्माण सहितको भकारो सुधार कार्यक्रम सम्पन्न भएको। त्यसैगरी तराईको ६ जिल्ला र पहाडी ४ जिल्ला (रुकूम-पूर्व र रोल्पा बाहेक) मा संचालित कार्यक्रमबाट १३ वटा गौशालामा गड्यौली मल ट्रस निर्माण ९, गोठ ट्रस निर्माण ८, गोठ मर्मत तथा सुधार १, गोदाम घर निर्माण १ कार्य सम्पन्न हुनुका साथै मोही पार्ने मेशिन १, गौ अर्क प्रशोधन मेसिन ३, सावुन बनाउने ड्राई ३५ सेट लगायतका अन्य आवश्यक उपकरणमा सहयोग गरिएको।

ड) **स्रोत केन्द्र निर्माणः**

संघीयता पछि लुम्बिनी प्रदेशमा कृषि क्षेत्रका लागि कुखुरा विकास फार्म, खजुरा र मत्स्य विकास फार्म, महादेवपुरी मात्र रहेकोले गुणस्तरीय बीउ, बेर्ना तथा नश्ल सुधार र अध्ययन तथा अनुसन्धान र प्रविधि विकासका लागि सरकारी फार्म केन्द्र नहुनाले प्रदेश कृषि क्षेत्रको विकासमा संकुचनमा परेको छ। तसर्थ हरेक जिल्लामा कम्तीमा एक प्रादेशिक स्रोत निर्माण गर्ने नीति अनुसार विभिन्न जिल्लामा स्रोत केन्द्रका लागि जग्गा प्रासि अभियान संचालन गरिएको छ।

सरकारी स्रोत केन्द्र स्थपना कार्यक्रमः सो अनुसार प्राविधिक सेवा टेवा प्रदान गर्न सक्ने क्षमता सहितका ६ वटा सरकारी स्रोत केन्द्रहरु (पुष्प, मौरी, एकीकृत फर्म, बाख्रा, टिस्यूकल्चर प्लान्ट, वागवानी) स्थापना हुने सम्भावित ठाउँको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी जग्गा प्राप्तिको प्रक्रियामा रहेको छ। अर्घाखाँचीमा बाख्राको स्रोत केन्द्रका लागि जग्गा प्राप्ती भैसकेको र अन्य जिल्लाहरूमा जग्गा प्रासिको प्रक्रियामा अगाडी बढीरहेको र केही आयोजनाको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन समेत तयार भएको छ।

निजी स्तरमा स्रोत केन्द्र स्थापनाः

पशुपन्छी क्षेत्रमा समुदायको व्यवस्थापनमा सञ्चालन हुने (बाख्रा, भैंसी, गाई, ग्रामीण कुखुरा, बंगुर, घाँस) विभिन्न जिल्लामा १३ वटा स्रोत केन्द्रहरु स्थापना भएको छ। प्रदेश सरकारको सहयोगमा कृषि क्षेत्रमा विभिन्न् बाली तथा बस्तुका स्रोत केन्द्र १२४ वटा निजी क्षेत्रमा स्थापना भएका छन्।

विगत ५ वर्षमा विभिन्न बालीहरूका विशेषगरी फलफूल तथा पुष्प बालीहरूको वेर्ना उत्पादनका लागि ३६३ वटा निजी क्षेत्रमा नर्सरी स्थापना भएका छन्। यसले प्रदेशमा पुष्प बालीहरू र फलफूलहरूको गुणस्तरी बेर्ना उत्पादन तथा विक्री वितरणमा सहयोग पुर्याएको छ।

स्रोत केन्द्रहरूको विवरण

स्रोत केन्द्र	इकाइ	०७५।०७६	०७६।०७७	०७७।०७८	०७८।७९	कुल
च्याउ	संख्या	०	४	३	६	१३
मौरी	संख्या	३	६	१४	१३	३६
खाद्यान्न वीउ	संख्या	४	१३	१७	२६	६०
रेशम	संख्या	०	०	०	०	०
अन्य	संख्या	०	०	६	९	१५

नर्सरीहरूको विवरण

१	हाईटेक फलफूल नर्सरी		२०७४।७५	२०७५।७६	२०७६।७७	२०७७।०७८	२०७८।७९	कुल
	नर्सरी संख्या	संख्या	०	४	३	१८	२५	५०
२	फलफुल नर्सरी							
	हिंउदे	संख्या	५	१२	२४	२२	६३	१२६
	वर्षे	संख्या	७	१०	२०	१६	५३	१०७
३	पुष्प खेती प्रवर्द्धन (व्यवसायी/ नर्सरी)	संख्या	३	८	११	१८	४०	८३
	कुल जम्मा	संख्या	१५	३४	५८	७४	१८१	३६३

ढ) सिंचाइ सहित कृषि उत्पादन कार्यक्रमः कृषि उत्पान सामग्री (मल, बीउ, सिंचाइ) मध्ये बालीवस्तु उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा अहम् भूमिका निर्वाह गर्ने सिंचाइलाई प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले ३३३० मिटर कच्ची कुलो, १०५२६ मिटर पक्की कुलो, ११७ वटा सिमेन्टेड ट्याङ्की, १९५ वटा प्लाष्टिक ट्याङ्की, १४३ वटा पोखरी, ७ वटा लिफ्ट सिंचाइ २९४ वटा स्यालो ट्युब वेल, १५ वटा डिप बोरिङ्ग निर्माण हुनुका साथै २५५९७९ मिटर पाइप, ११४२ वटा पम्प सेट, ३०५ वटा थोपा सिंचाइ सेट, ७७९ वटा स्प्रिङ्कलर सिँचाई सेट, ४७६ वटा मोटर, १२०११ के.जी. डेलिभरी पाइप वितरण गरी थप ३२९८ हेक्टरमा सिंचाइ सुविधा विस्तार गरिएको छ।

विवरण	इकाइ	२०७५।७६	२०७६।७७	२०७७।०७८	२०७८।७९	कुल
सम्पन्न सिंचाई योजना (स्यालो ट्यूवेल)	संख्या	२२	७४	२४०	२७२	६०८
सम्पन्न सिंचाई योजना (डीप ट्यूवेल)	संख्या	०	०	१	१	२
सम्पन्न सिंचाई योजना (कुलो निर्माण)	संख्या	२५८	५२७	९४६	७४	१८०५
सम्पन्न सिंचाई योजना (प्लाष्टिक/सिमेन्टेड पोखरी)	संख्या	४४	७८	२५३	३२०	६९५
अन्य सिंचाई योजना	संख्या	१९४	२८१	३७८	४७६	१३२९
सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	१५८	४७५	१४४९	१२१७	३२९८

ण) किसान सूचीकरण कार्यक्रम/नमुना तथ्याङ्क पाइलटिङ्ग कार्यक्रमः स्थानीय तहको सहकार्यमा कृषि तथ्याङ्कलाई तथ्यपरक बनाउने र सोही आधारमा नीति तथा योजना निर्माणलाई प्रोत्साहन गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तहका कृषि/पशु सेवा प्राविधिक र गणकहरुलाई किसान सूचीकरण सम्बन्धी अभिमूखिकरण गरिएको साथै संघीयता घोषणा पछि नया स्थापना भएका जिल्लाहरू पूर्वी रुकूमको १०३७३ कृषक घरधुरी र नवलपरासी जिल्लाको ६५९०२ कृषक घरधुरीबाट कृषि तथ्याङ्क संकलन कार्य सम्पन्न गरिएको छ।

त) कृषि यन्त्रीकरण वितरण कार्यक्रमः

कृषि श्रमिकको अभावबाट कृषि क्षेत्रमा पर्ने समस्यालाई सम्बोधन गर्दै समग्र कृषि क्षेत्रलाई यान्त्रिकरण गर्ने सरकारको लक्ष्य अनुरुप विगतको ५ वर्षहरूमा कुल ३३७८ आधुनिक यन्त्र अनुदानमा वितरण गरिएको छ । विभिन्न परियोजनाबाट सहयोग हुने गरी कृषिमा लागत कम गर्न र कृषिको कार्यमा यन्त्र तथा उपकरण सञ्चालन तथा मर्मत सम्भारका लागि १६ वटा कस्टम हायरिंग सेन्टर स्थापना भएका छन्।

यन्त्रीकीकरण विवरण		०७५।०७६	०७६।०७७	०७७।०७८	०७८।७९	कुल
कस्टम हायरिंग सेन्टर स्थापना	संख्या	१	६	६	३	१६
कृषि यान्त्रीकरण वितरण	संख्या					
मिनिटिलर/पावरटिलर	संख्या	४८४	३३६	७७३	१२८२	२८७५
ट्याक्टर	संख्या	९०	४	८	४	१०६
रोटाभेटर	संख्या	१८	१७	२४	६०	११९

कल्टीभेटर	संख्या	१	८	११	३५	५५
वीउ ग्रडिङ्ग मेसीन	संख्या	२	२	८	९	२१
वीउ ट्रिटर मेसीन	संख्या	४	३	४	८	१९
धान रोप्ने मेसीन	संख्या	१	०	५	१	७
मिनिटिलर रिपर/पावरटिलर रिपर	संख्या	७	१७	२३	६९	११६

थ) ढुवानी साधन तथा उपकरण मार्फत कृषि बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम

उत्पादक मार्फत उत्पादन गरिएका कृषि क्षेत्रका बाली तथा बस्तुहरूको उपभोक्ता तथा ठूला थोक बजारमा बजारीकरण सुनिश्चितताका लागि ५० भन्दा बढी ढुवानी साधन साधन वितरण भएको छ। पिक अप ३८, चिस्यान कायमा राखी दुध ढुवानीका लागि १२ वटा मिल्क टेंकर वितरण तथा कृषि बाली वस्तुका स साना ढुवानीका लागि रिक्सा लगायतका उपकरणहरू वितरण भएका छन्। यसले कृषि क्षेत्रमा रोजगारी, ब्यवसायिकता र बजारीकरणमा सुनिश्चितता थपेको छ।

विवरण	०७५।०७६	०७६।०७७	०७७।०७८	०७८।७९	कुल	
ढुवानीका साधन (पिक अप)	संख्य	०	३	५	३७	३८
दुध धुवानीका लागि मिल्क टेंकर वितरण	संख्य	१२	०	०	०	१२

द) भूमि तथा गुठी सम्बन्धी उपलब्धीहरूः भुमि बैंक मार्फत जग्गा उपयोग गर्ने किसानलाई प्रोत्साहन सहायता सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ तयार गरी अर्थको सहमति लिई आन्तरिक मामिला, कानून तथा सञ्चार मन्त्रालयको सहमतीको लागी पठाइएको छ। सरकारी वा सार्वजनिक उपयोगमा रहेका जग्गाको लगतकट्टा सम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ तयार गरी अर्थको सहमति लिई आन्तरिक मामिला, कानून तथा सञ्चार मन्त्रालयको सहमतीको लागी पठाइएको छ।भूमिहिन सुकुम्वासी सम्वन्धी समस्या समाधान र भू उपयोग कार्यान्वयनको लागि स्थानिय तहको क्षमता अभिवृद्धी गरिएको छ। भूमि श्रोत नक्साङ्कनको लागि आवश्यक DGPS, Total Station उपकरण खरिद गरी पूर्वाधार तयार गरिएको छ।

करार खेती मार्फत ६३६ भन्दा बढी कृषकहरूलाई विभिन्न बाली तथा बस्तु उत्पादनका लागि करारमा जग्गा लिनका लागि अनुदान सहयोग गरी खेरा गइरहेको तथा उत्पादनशिल नभएका जग्गाहरूको उत्पादकत्व बयाउने कार्यक्रमहरूमा सहयोग समेत भएको छ।

विवरण	इकाइ	०७५।०७६	०७६।०७७	०७७।०७८	०७८।७९	कुल
बगर खेती	हेक्टर	६०	११४	१६३	२८३	६२०
करार खेती	हेक्टर	७६	३५	२९७	२२७	६३६

११. समस्या तथा चुनौतीहरु

- सार्वजनिक खरीद ऐन, २०६३ र नियमावली, २०६४ अनुसार अनुदानका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्न कृषकहरुलाई ब्यवहारिक कठिनाइ भएको।
- स्थानीय तहमा र जिल्ला स्थित कार्यालयहरूमा समेत जनशक्ती र दरबन्दीको कमि हुनाले कृषि प्रसारको कार्य कमजोर भएकोले प्रदेशले समेत त्यसमा समेत ध्यान दिनुपरेको।
- प्रदेशमा फार्म केन्द्रहरू कमि रहेको र जग्गा प्राप्तीमा समेत असहज रहेकोले नया फार्म केन्द्र स्थापनामा कठिनाई रहेकोले संघियता अनुसार प्रदेशको कृषि विकास र अनुसान्धान कार्य र प्रविधि विकास र विस्तार कार्य असहज बन्न पुगेको।
- क्रमागत आयोजनाहरूमा समयमा कार्य सम्पन्न नहुने र आ.व. २०७८/७९ मा दायित्व श्रृजना भई भुक्तानीका बखतमा CGAS प्रणाली सर्भर नचली करीव रु.१५ करोड भुक्तानी हुन नसकेकोमा दायित्व स्थापित भएको।
- सहुलियत विद्युत मिटरः कृषि कार्यका लागि सहुलियत मिटर उपलब्ध भएको तर बीउ विजन, पशुपन्छी तथा मत्स्य पालनका लागि सहुलियत मिटर उपलब्ध नभएकोले कृषकमा लागत बढ्न गई प्रतिश्पर्धात्मक क्षमता कमजोर हुन पुगेको।
- रासायनिक मल वितरण प्रणालीः संघीय मन्त्रालयले खरिद गरी कोटा तोकि प्रदेशलाई वितरण गर्न जिल्लाका लागि कोटा तोक्ने दायित्व मात्र रहेकाले प्रदेशस्तरमा आवश्यक रासायनिक मल खरिद तथा वितरण गर्न नसकिएको र मलखादको अभाव रहेको।
- शुलभ कर्जा सहजिकरण तथा ब्याज अनुदान कार्यविधिमा ब्याज अनुदान भुक्तानी प्रक्रिया लामो र झन्झटिलो भएका कारण अपेक्षाकृत रुपमा लक्षित गरिए बमोजिम ब्याज अनुदान वितरण हुन नसकेको।
- प्राकृतिक रुपमा हुने बाढी, पहिरो, अतिवृष्टि, अनावृष्टि, डढेलो, आगलागी, चट्याङ्ग आदिबाट हुने विपदको राहत वितरण प्रणाली एकद्वार मार्फत नभएको।
- प्रतिफलमा आधारित प्रोत्सहान अनुदान प्रणालीमा सुधारः दुध उत्पादनमा २० प्रतिशत बृद्धि भएमा प्रोत्साहन अनुदान दिने भनिएकोमा कोभिडका कारण हालसम्म पनि उत्पादन सोचे अनुरुप बढ्न नसक्दा कृषकहरु बंचितिमा परेको।
- स्थानीय तहको कार्य क्षेत्रमा छाडा गाईवस्तु व्यवस्थापन नहुँदा सोको ब्यवस्थापन र बाली नाली संरक्षणमा समेत समस्या हुन भएको।
- गाउँबाट कृषिकर्मि युवा पलायन हुंदा जंगल क्षेत्र बढ्दै गएको र बाँझो जमिन बढ्न गएकोले बाँदर दुम्सी लगायतका वन्यजन्तुको समस्याका कारण बाली उत्पादन नोक्शान हुँदै गएको छ।

१२. समस्या समाधानका लागि चाल्नुपर्ने कदमहरु

- कृषि अनुदान ऐन निर्माण गरी लागु गर्नु पर्ने र विभिन्न प्रादेशिक नीति, कानून तर्जुमा गरी व्याहारिक र कार्यान्वयनयोग्य बनाउनुपर्ने।
- प्रदेश लोक सेवाले जनशक्ति recruitment , बढुवा गर्नुपर्ने, प्रदेश निजामती सेवा ऐन ल्याई कर्मचारीमा भएको मनोबल उच्च बनाउनु पर्ने।
- प्राविधिक मन्त्रालय हुनाले प्रविधि विकास र सिक्न सक्ने सकिउने वातावरण बनाउनु पर्ने र नया फार्म केन्द्र स्थापनामा नीतिगत प्राथमिकता ध्यान दिने।
- दायित्व श्रृजना भई भुक्तानीका बखतमा CGAS प्रणाली सर्भर नचली भुक्तानी दिन बाँकी रकमको लागि अर्थ तथा सहकारी मन्त्रालयमा भुक्तानी दिन बाँकी रहेको विवरण पठाइएको।
- कृषि मिटर समस्याको जानकारी समय समयमा सरोकारवाला निकायमा गराइएको र नीतिगत सम्बोधन हुनुपर्ने।
- समस्या समाधानका लागि पहिचान गरिएका उपायहरुलाई समेत समावेश गरी सरल र प्रभावकारी कार्यविधि बनाउने वा सबै मन्त्रालयको कार्य समेटिने गरी एकिकृत सुलभकर्जा ब्याज अनुदान कार्यविधि तयार गर्नुपर्ने।
- मन्त्रालयको विपद व्यवस्थापन समितिको बैठकमा आन्तरिक मामिला, कानून तथा सञ्चार मन्त्रालयका प्रतिनिधिलाई वितरण प्रणालीको एकरुपता गर्नका लागि सुझाव दिइएको र विपदका कारण सिर्जित क्षतिमा राहत वितरण सम्बन्धि कार्य एकद्वार प्रणालीबाट हुने प्रवन्ध गरिनु पर्ने।
- दुधको हकमा कोभिडका कारण दुग्ध ब्यवसाय धरासायी भएकोले उक्त २० प्रतिशतको सट्टा ५ प्रतिशत वृद्धि कायम गर्ने नीति बनाउने।
- कृषि बालीका लागि तेस्रो बालीको खेती क्षेत्रफलका आधारमा प्रोत्साहन अनुदान दिने नीति बनाउने।

१३. आगामी कार्यदिशा

- कृषि मन्त्रालयमा जनशक्ति र कार्यबोझको तादम्यता मिलाउनु पर्ने र नया O &M गरी नया संरचनाको आवश्यकताको अध्ययन तथा थप जनशक्ति व्यवस्थापन मिलाउनुपर्ने।
- प्रदेश लोक सेवाले जनशक्ति recruitment , बढुवा गर्नुपर्ने, प्रदेश निजामती सेवा ऐन ल्याई कर्मचारीमा भएको मनोबल उच्च बनाउनु पर्ने।
- प्राविधिक मन्त्रालय हुनाले प्रविधि विकास र सिक्न सक्ने सकिउने वातावरण बनाउनु पर्ने र नया फार्म केन्द्र स्थापनामा नीतिगत प्राथमिकता ध्यान दिने।
- कम लोकप्रिय तथा माग नभएका कार्यक्रमहरु हटाउनु पर्ने र राम्रा कार्यक्रमहरुलाई निरन्तरता दिने। जिल्ला अनुसार फरकफरक प्रकारका कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने ।

- तथ्याङ्क अद्यावधिकरण तथा रिपोर्टिङ प्रणाली विकास गरी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिने।
- अनुदान कार्यक्रममा संलग्न बढी हुनाले प्राविधिक क्षमता र प्रविधि विस्तारमा ध्यायन दिन नसकिएका कारण अनुदानका कार्यक्रम संख्यामा ब्यापक कटौती गर्ने र राहत वितरणमा पनि संलग्न नहुने।
- अनुदान माग गर्ने प्रकृयालाई सरलीकृत गर्ने, कृषकहरूको पहुँचमा विशेष ध्यायन दिनुपर्ने।
- जनशक्ति विकास तथा प्राबिधिक सेवामा केन्द्रित हुने। एक प्राबिधिक एक विशेषज्ञतालाई संस्थागत निर्णय मार्फत् कार्यान्वयनमा ल्याउने।
- कागजको प्रयोग अति न्यून गर्ने।
- सुशासन अवलम्बनलाई निरन्तरता दिने, संघ प्रदेश र स्थानीय तहको संविधान अनुसार अनुसूचिमा उल्लेख गरिए अनुसारको अधिकार क्षेत्र भित्र रही कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने र सञ्चालन गरिने कृयाकलापहरुमा थप स्पष्टता हुन आवश्यक।
- प्रयोगशालाहरुमा जनशक्ति (lab. assistant) सहित थप गरी स्तरोन्नति समेत गर्ने र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने।
- दैनिक कार्य सम्पादनमा समेत प्रबिधिको अधिकतम उपयोग गर्ने ।
- नियमनका लागि निरिक्षक तोक्ने र जिम्मेवारी दिई नियमन गर्ने/गराउन

प्रदेश स्थापना पश्चात पशुपन्छी क्षेत्रको मुख्य मुख्य उपलब्धीहरुको सारंशः

- प्रदेश स्थापना हुदा दुई जिल्लाको पशुपन्छि र मत्स्य क्षेत्रको विकास र सेवा प्रवाहको लागि विज्ञकेन्द्रहरु संचालन भएकोमा हाल सम्म प्रत्येक जिल्लामा विषयगत सेवाको लागि कार्यालयहरु स्थापना भएका छन् ।
- लुम्बिनी प्रदेश दुध र मासुमा आत्मनिर्भर भई दैनिक सरदर २० हजार लि. दुध र मासिक सरदर २ हजार गोटा खसि बोका, मासिक सरदर १५०० गोटा रांगा,भैसि र तयारी ब्रोईलर सरदर दैनिक ७ टन अन्य प्रदेशमा निर्यात हुने गरेको छ।
- माछाको भुरा उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई वार्षिक सरदर १० करोड गोटा अन्य प्रदेशमा निर्यात हुने गरेको छ ।
- प्रदेशको पशुपन्छी मत्स्य क्षेत्रको रोग निदान तथा माहामारी नियन्त्रणका लागि परासि जिल्लामा पशुरोग अन्वेषण प्रयोगशाला स्थापना भई संचालनमा आएको ।
- विशिष्टीकृत र विशेषज्ञ सेवा प्रवाहको लागी रुपन्देहीमा रेफरल भेटेरिनरी अस्पताल निर्माण भईरहेको ।
- दाङ्ग र बाँके जिल्लामा रिफरल भेटेरिनरी अस्पताल निर्माणको लागि DPR तयारी हुदै गरेको।
- विशेषज्ञ सेवा सहितको पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन तथा बाझोपन निवारण का लागि door to door कार्यक्रम संचालन भईरहेको छ।
- गाई भैंसिको माहामारी तथा पशुजन्य उत्पादन निर्यातको बाधक को रुपमा देखा पर्ने खोरेत रोग नियन्त्रणका लागि खोरेत रोग नियन्त्रण अभियान संचालन भईरहेको र भ्याक्सिनेशन कार्यक्रमको तथ्याङ्क अध्यावधिकका लागि software निर्माण भई कार्यान्वयन रहेको।
- समुह सहकारी तथा निजि क्षेत्रको सहकार्यमा २८ वटा दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना भएको र दुध ढुवानीका लागि १२ वटा दुध ट्यांकर वितरण भएको छ भने पशुपन्छी तथा मत्स्य जन्य उपज ढुवानीका लागि प्रत्येक जिल्लामा पिक अप वितरण गरिएको।
- पशुपन्छी उपज बजारिकरणका लागि २ स्थानमा हाटबजार स्थापना गरिएको।
- दुग्ध प्रशोधनका लागि डेरि उद्योगहरुलाई मेसिन उपकरणमा सहयोग गरिएको छुर्पीको उत्पादनलाई प्रोत्साहन गरि निर्यातलाई प्रवर्धन गरिएको।
- तिलोत्तमा नगरपालिका र विशिष्टीकृत दुग्ध सहकारी संघको सहकार्यमा यू एच टि प्लान्ट निर्माणमा प्राविधिक र आर्थिक सहयोग रहेको ।
- दुध उत्पादन र उत्पादन प्रवर्धनका लागि प्रोत्साहन स्वरुप प्रति ली रु २ का दर ले प्रतिफलमा आधारित अनुदान कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेको ।
- निजि स्तरमा स्वच्छ र स्वस्थ मासु उत्पादन एवम् बजारीकरणका लागि ७ वटा मिट मार्ट स्थापनामा अनुदान सहयोग गरेको र बजारीकरण गरिने दुधको गुणस्तर नियमनका लागि प्रत्येक जिल्लाबाट मिल्क एनालाईजरहरू वितरण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- प्रत्येक जिल्लामा स्वच्छ र स्वस्थ मासु उत्पादन र वजारिकरणका लागि मासु पसल सुधार कार्यक्रम संचालनमा रहेको । हाल सम्म १५० मासु पसल सुधार गरिएको ।
- स्वच्छ र स्वस्थ मासु उत्पादन एवम् बजारीकरणका लागि बुटवल उप महानगर पालिकासँगको सहकार्यमा पशु बधशाला निर्माण सम्पन्न हुने अवस्थामा पुगेको।

- निजि संगको सहकार्यमा पशु आहारामा प्रविधिको प्रयोगका लागि टि एम आर ब्लक उद्योग रुपन्देहिमा स्थापना भएको र साईलेज उत्पादन र बजारिकरणका लागि ४ वटा ठुला उद्योग स्थापना भई वार्षिक सरदर ६०० मे.टन निर्यात हुने गरेको ।
- अण्डाको क्रेट उत्पादनका लागि ३ वटा क्रेट उद्योग स्थापनामा सहयोग छ भने कृषि पर्यटन प्रवर्धनका लागि ५ वटा फिस रिसोर्टको भौतिक संरचनाको स्तरोन्नतिका लागि अनुदान सहयोग गरिएको ।
- स्थानिय पशुपन्छीका नश्ल संरक्षण र प्रवर्धनका लागि अनुवांशिक स्रोत संरक्षण कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- पशुपन्छी मत्स्य व्यवसाय प्रवर्धनका लागि सुलभ कर्जा कार्यक्रम संचालन गरिएको ।
- उन्नत नश्लको पशुपन्छी को स्रोतको रुपमा निजि स्तरमा गाई, भैसि , भेडा , बाख्रा र कुखुराको स्रोत केन्द्र स्थापना गरिएको । साथै गाई, भैसि, बाख्रा र बंगुरको ब्रिडर हर्ड र मल्टिप्लायर हर्ड स्थापना कार्यक्रम संचालनमा रहेको।
- अर्घाखांचीको मालारानीमा प्रदेश स्तरीय बाख्रा स्रोत केन्द्र निर्माण भईरहेको ।
- बाख्रापालन विकासका लागि मिसन कार्यक्रम संचालन भई ७६४ गोटा खोर निर्माण सुधार, २१३ उन्नत नश्लको बोका वितरण, ६ गोटा संकलन केन्द्र स्थापना भएको, प्रत्येक जिल्लामा पोषण सुधारका लागि स्थानिय कुखुरा पालन कार्यक्रम संचालनमा रहेको ।
- पाल्पा जिल्लामा ग्रामिण कुखुरा स्रोत केन्द्र स्थापना भएको र मत्स्य पालन विकास का लागि ५० हे भन्दा बढी नया पोखरी निर्माण गरिएको साथै चिसो पानीमा माछा प्रवर्धनका लागि रेन्बो ट्राउट पालनका लागि ४० वटा रेसवे निर्माण भएको छ भने गुणस्तरीय माछाको भुराको आवश्यक्ता पुर्तिका लागि ५ वटा मत्स्य ह्याचरी निर्माण सुधार गरिएको छ।
- गौशालाहरु लाई आत्मनिर्भर बनाउन आयमुलक कार्यक्रम मार्फत १४ वटा गौशालको भौतिक संरचना सुधार गरिनुका साथै गड्यौला मल उत्पादन, गहुत प्रशोधन र बजारिकरणमा सहयोग गरिएको ।

क्र.स.	विवरण	इकाइ	परिमाण
१.	गौशाला	वटा	१४
२.	मत्स्य ह्याचरी निर्माण	वटा	५
३.	नया पोखरी निर्माण	हे.	५०
४.	रेन्बो ट्राउट पालनका	वटा	४०
५.	बाख्रापालन विकासका लागि मिसन कार्यक्रम संचालन (खोर निर्माण सुधार)	वटा	७६४
६.	उन्नत नश्लको बोका वितरण	वटा	२१३
७.	संकलन केन्द्र स्थापना	वटा	६
८.	फिस रिसोर्ट	वटा	५
९.	अण्डा क्रेट उद्योग स्थापनामा	वटा	३
१०.	साईलेज उद्योग स्थापना	वटा	४
११.	मिट मार्ट स्थापना	वटा	७
१२.	दुध ढुवानीका दुध ट्यांकर वितरण	वटा	१२
१३.	पशुपन्छी उपज बजारिकरणका लागि हाटबजार स्थापना	वटा	२
१४.	दुग्ध चिस्यान केन्द्र स्थापना	वटा	२८
१५.	मासु पसल सुधार	वटा	१५०
१६.	माछाको भुरा उत्पादनमा करोड वार्षिक	गोटा	१०

प्रदेश स्थापना पश्चात कृषि क्षेत्रमा मुख्य मुख्य उपलब्धीहरुको सारंशः

कृषि क्षेत्रको उपलब्धि विवरण

क्र.सं.	उपलब्धि विवरण	एकाइ	आ.व. ०७५/७६	आ.व. ०७६/७७	आ.व. ०७७/७८	आ.व. ०७८/७९	जम्मा	कैफियत
१	हाईटेक फलफूल नर्सरी							
	नर्सरी संख्या	संख्या	०	४	३	१८	२५	
	क्षेत्रफल	हेक्टर	०.००	०.०३	०.१९	१.१८	१.४०	
२	फलफुल नर्सरी							
	हिंउदे	संख्या	५	१२	२४	२२	६३	
	वर्षे	संख्या	७	१०	२०	१६	५३	
३	पुष्पखेती प्रवर्द्धन (व्यवसायि/ नर्सरी)	संख्या	३	८	११	१८	४०	
४	प्लाष्टिक टनेल निर्माण							
	प्लाष्टिक घर (बांस)	संख्या	३४९	५०३	११२४	११५३	३१२९	
	प्लाष्टिक घर (फलाम)	संख्या	२०	५३	६५६	३९१	११२०	
	क्षेत्रफल	हेक्टर	३	५	३७	३८	८३	
५	श्रोत केन्द्र स्थापना							
	च्याउ	संख्या	०	४	३	६	१३	
	मौरी	संख्या	३	६	१४	१३	३६	
	खाद्यान्न वीउ	संख्या	४	१३	१७	२६	६०	
	रेशम	संख्या	०	०	०	०	०	
	अन्य	संख्या	०	०	६	९	१५	
६	कस्टम हायरिंग सेन्टर स्थापना	संख्या	१	६	६	३	१६	
७	कृषि यान्त्रीकरण वितरण	संख्या						
	मिनिटिलर/पावरटिलर	संख्या	४८४	३३६	७७३	१२८२	२८७५	
	ट्याक्टर	संख्या	९०	४	८	४	१०६	
	रोटाभेटर	संख्या	१८	१७	२४	६०	११९	
	कल्टीभेटर	संख्या	१	८	११	३५	५५	
	वीउ ग्रडिङ्ग मेसीन	संख्या	२	२	८	९	२१	

कृषि क्षेत्रको उपलब्धि विवरण

क्र.सं.	उपलब्धि विवरण	एकाइ	आ.ब. ०७५/७६	आ.ब. ०७६/७७	आ.ब. ०७७/७८	आ.ब. ०७८/७९	जम्मा	कैफियत
	बीउ ट्रिटर मेसीन	संख्या	४	३	४	८	१९	
	धान रोप्ने मेसीन	संख्या	१	०	५	१	७	
	मिनिटिलर रिपर/पावरटिलर रिपर	संख्या	७	१७	२३	६९	११६	
८	ढुवानीका साधन (पिक अप)		१९	१	९	१	३०	
९	टिस्यूकल्चर प्लान्ट स्थापना	संख्या	०	०	०	१	१	
१०	कृषि जन्य वस्तुहरूको प्रशोधन उद्योग	संख्या	१	४	३	२	१०	
११	खाद्यान्न भण्डारण गृह स्थापना	संख्या	०	१	४	५	१०	
१२	बीउ भण्डारण गृह स्थापना	संख्या	०	१	१०	८	१९	
१३	शीत भण्डार	संख्या	०	०	१९	०	१९	
१४	बजार पूर्वाधार विकास (थोक बजार, हाट बजार, सहकारी बजार र संकलन केन्द्र)	संख्या	५०	७	३०	८	९५	
१५	साना सिंचाइ सहयोग सहित कृषि उत्पादन कार्यक्रम		०	०	१	१	२	
	सम्पन्न सिंचाई योजना (स्यालो ट्यूवेल)	संख्या	२२	७४	२४०	२७२	६०८	
	सम्पन्न सिंचाई योजना (डीप ट्यूवेल)	संख्या	०	०	१	१	२	
	सम्पन्न सिंचाई योजना (कुलो निर्माण)	संख्या	२५८	५२७	९४६	७४	१८०५	
	सम्पन्न सिंचाई योजना (प्लाष्टिक/सिमेन्टेड पोखरी)	संख्या	४४	७८	२५३	३२०	६९५	
	अन्य सिंचाई योजना	संख्या	१९४	२८१	३७८	४७६	१३२९	
	सिंचित क्षेत्रफल विस्तार	हेक्टर	१५८	४७५	१४४९	१२१७	३२९८	

कृषि क्षेत्रको उपलब्धि विवरण

क्र.सं.	उपलब्धि विवरण	एकाइ	आ.व. ०७५/७६	आ.व. ०७६/७७	आ.व. ०७७/७८	आ.व. ०७८/७९	जम्मा	कैफियत
१६	बीउ उत्पादन (खाद्यान्न, दलहन, तेलहन, तरकारी)		०	०	०	०	०	
	खाद्यान्न	हेक्टर	२६२	३२५	४२८	५५८	१५७३	
	दलहन	हेक्टर	३	२	३	९	१७	
	तेलहन	हेक्टर	४	४	६	१६	३०	
	तरकारी	हेक्टर	०	५	८	३८	५१	
१७	बगर खेती	हेक्टर	६०	११४	१६३	२८३	६२०	
१८	करार खेती	हेक्टर	७६	३५	२९७	२२७	६३६	
१९	फलफुल बगैंचा सुदृढीकरण कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	१८	३८	५८	११४	
२०	अभियानमूखी (मिसन) कार्यक्रम	योजना संख्या	१	५७	२४५	२४३	५४६	
२१	फलफूल विरूवा रोपण		०	०	०	०	०	
	फलफुल विरुवा वितरण	संख्या (हजारमा)	०	२८	८०	१३४	२४२	
	क्षेत्र विस्तार	हेक्टर	०	७४	२८८	३८१	७४३	
२२	कृषिकर्मी रोजगारी	संख्या	०	०	१६१	२२८	३८९	
२३	क्षमता अभिवृद्धि तालिम/गोष्ठी (कृषक र प्राविधिक)	संख्या/वर्ष	१६	४४	१८५	१७६	४२१	
२४	हरित स्वयम्सेवक विकास तथा परिचालन	संख्या	०	९३	३७६	२२९	६९८	

जिल्लाका प्राथमिकता कृषि बस्तुहरू

जिल्ला	कृषि वस्तुहरू
रुपन्देही	धान, गहुँ, तरकारी, मुसुरो
नवलपरासी	धान,गहुँ, उखु
कपिलवस्तु	धान, गहुँ, तरकारी, फलफुल
दाङ्ग	धान, माछा, मकै, मौरी, तोरी
बाँके	धान, मुसुरो, गहुँ, तरकारी
अर्घखाँची	मकै, सुन्तला, कफी, अदुवा, मौरी
पाल्पा	मकै, अमिलो जातका फलफुल
गुल्मी	मकै, कफी, तरकारी, सुन्तला
बर्दिया	चामल, गहुँ, मुसुरो, तरकारी
रुकुम	मकै, आलु, प्याजको बिउ
रोल्पा	मकै, आलु, अलैंची, सुन्तला, कागती
प्युठान	मुला बिउ, मकै बिउ, कागती, अलैंची

विवरण तयार गर्ने
नाम थरः शालिकराम गौतम
पदः बाली विकास अधिकृत
तह/श्रेणीः अधिकृतस्तर आठौं तह
दस्तखतः
मितिः २०७९/०७/२१

रूजु गर्ने
नाम थरः बुद्धिराज घिमिरे
पदः बरिष्ठ कृषि अर्थ विज्ञ
तह/श्रेणीः अधिकृतस्तर नवौं तह
दस्तखतः
मितिः २०७९/०७/२१

प्रमाणित गर्ने
नाम थरः अनिल मरासिनी
पदः नि. सचिव
दस्तखतः
मितिः २०७९/०७/२१

कृषि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय र मातहतका कार्यालहरूबाट विगतका वर्षहरूमा भएका उपलब्धीका केही झलकहरू

बाली विशेषका (सुन्तलाजात फलफुल उत्पादन) संजालसंग अन्तर्कृया गोष्ठी

कृषि विकास साझेदार संघ संस्थाहरुसंग अन्तर्कृया गोष्ठी बुटवलमा संचालन

प्रादेशिक वीउ विजन वासलत सफ्टवेयर संचालन सम्बन्धी अभिमुखिकरण गोष्ठी- दाङ्ग

कृष्ण तरकारी खेती फार्म शुद्धोधन-२ रुपन्देहीमा नमुना प्राङ्गारिक फार्म स्थापना कार्यक्रम संचालन

बुटवल उद्योग वाणिज्य संघको सहकार्यमा बालमन्दिर परिसर हाटबजारमा दसौं कृषि-मेला २०७८ संचालन

कृष्ण तरकारी खेती फार्म शुद्धोधन-२ रुपन्देहीमा नमुना प्राङ्गारिक फार्म स्थापना कार्यक्रम संचालन

कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालय र मातहतका कार्यालहरूबाट विगतका वर्षहरूमा भएका उपलब्धीका केही झलकहरू

वीज बृद्धि कार्यक्रमका लागि पूर्वाधार सहयोग कार्यक्रम अन्तर्गत सगुन सिड कम्पनी लु.सा.न.पा रुपन्देहीमा वीउ गोदाम घर निर्माण	धान दिवसका झलकहरु
साना सिंचाई कार्यक्रम	ब्यवसियक तरकारी खेती
गुल्मीमा हरित स्वयक सेवकको ९७ वटा टनेलमा तरकारी खेती	नवलपरासी प्रतापपुर – ८ फट्कीटोलामा सेमी हाईटेक नर्सरी निर्माण

कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालय र मातहतका कार्यालहरूबाट विगतका वर्षहरूमा भएका उपलब्धीका केही झलकहरू

सौरहा स्मार्ट कृषि गाउँ, क.व. न.पा.-१२	तिलोत्तमा स्मार्ट कृषि गाउँमा यन्त्र/उपकारण वितरणको झलकहरु
सामुदायिक धान नर्सरी	१ गुल्मी अरेवा क्रमागत आलु मिसन
रुकुममा व्यवसायिक तरकारी खेती	रिब्दिकोट-५, नयाँटोलाका केवल सिंह सुनारको सुन्तला बगैंचा

कृषि तथा भूमि व्यवस्था मन्त्रालय र मातहतका कार्यालहरूबाट विगतका वर्षहरूमा भएका उपलब्धीका केही झलकहरू

स्मार्ट कृषि गाउँ, सुनछहरी जेलवाङ्ग रोल्पाबाट उत्पादित भट्टमास बिक्रि झलकहरु

स्मार्ट कृषि गाउँ, सुनछहरी जेलवाङ्गबाट उत्पादित तरकारी तथा लसुन बिक्री गर्दै

तरकारी ब्लक बिकास कार्यक्रम अन्तरगतका झलकहरू

क्षमता अभिवृद्धि तालिम

कृषक तालिमका झलकहरुः मौरी पालन तालिम, बगैंचा ब्यवस्थापन तालिम

बाली संरक्षण प्रयोगशाला, खजुरामा जैविक विषादि ट्राइकोड्र्मा उत्पादन तथा तालिम

बाली उपचार शिविर

जैविक विषादी उत्पादन

प्रदेशस्तर माटो जाँचको औसत विवरण प्रतिशतमा														
पि.एच मान			नाइट्रोजन			फस्फोरस			पोटास			प्रांगारिक पदार्थ		
अम्लिय	तटस्थ	क्षारीय	कम	मध्यम	अधिक	कम	मध्यम	अधिक	कम	मध्यम	अधिक	कम	मध्यम	अधिक
५०.९९	२४.३२	२४.६६	९२.६६	६.६९	०.६२	२२.८९	१८.६३	५८.४७	२३.६५	[illegible]	[illegible]	९६.६	३.१८	०.२

शिविर संचालन गर्दै, रासी सोनारी बांके	बैजनाथ गा पा बांकेको soil fertility mapping को लागि GPS विधिबाट संकलित माटोको नमुनालाइ drying गर्दै

कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालय र मातहतका कार्यालहरूबाट विगतका वर्षहरूमा भएका उपलब्धीका केही झलकहरू

साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि द्वार निर्मित कोल्डस्टोर, मधुवन नगरपालिका वडा नं ८

गुमानसिंह कोल्ड स्टोरेज प्रा लि, शिवराज ६, गडगौड

नुवागाँउ साना किसान कृषि सहकारी संस्था लि., त्रिवेणी गाँ.पा. रोल्पा

किसानका लागि कृषक समूह, गगांदेव गाँउपालिका वडा नं. ३

मौरी ब्लक कार्यक्रम का झलकहरु:-

कृषि तथा भूमि ब्यवस्था मन्त्रालय र मातहतका कार्यालहरूबाट विगतका वर्षहरूमा भएका उपलब्धीका केही झलकहरू

हाईब्रिड बीउ उत्पादन निरीक्षण, रूपन्देही	भैंसी सुधार अध्ययन,रूपन्देही
नवलपरासी, पशुअन्वेशण प्रयोगशाला स्थापना	ब्यावसायिक भैंसी फार्म

चैते धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम	मन्त्रालयमा विभिन्न गोष्ठी, सेमिनार

बाख्रा ब्लक कार्यक्रम का झलकहरु:-माण्डवी गा. पा. १,३ र ४

शुलभ कर्जा सहजिकरण तथा व्याजमा अनुदान कार्यक्रमबाट बाट थालनी गरिएका आयोजनाहरु

नेवा कृषि पशुपन्छी तथा मत्स्य फार्म, गुल्मी

व्यवसायिक तरकारी खेती, नारायणि भण्डारि, १० लाख

घाँसे खेती, शिवशंकर यादव

व्यवसायिक पशुपालन, पोखेल पशुपालन फार्म

रुपन्देही

विश्व मत्स्य दिवस

चिसो पानीमा माछा पालन कार्यक्रम

अम्वा सियारी

सत्यवती ८, भार्से, गुल्मी

पणेनी ७, अर्घाखाची

भुमे १, रुकुमकोट, पूर्वि रुकुम

Antibiotics Residue Screening का लागि नमुना संकलन

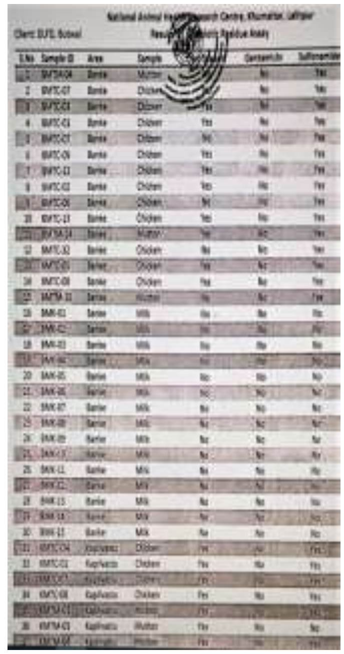

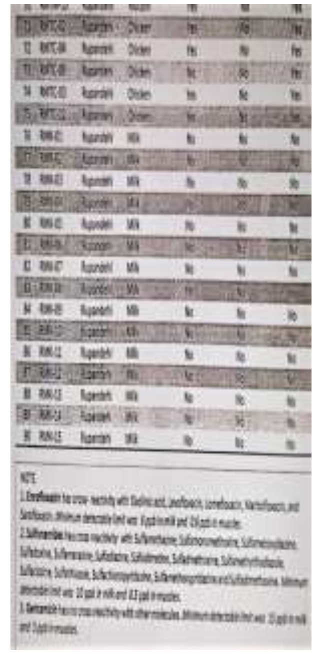

रुपन्देही, कपिलवस्तु र बाँके

तथ्याङ्क संकलन (नवलपरसी प. र पूर्वि रुकुम

सम्पन्न भएका कार्यक्रमका झलकहरु

प्रादेशिक पशुपन्छी तथा मत्स्य रोग अन्वेषण प्रयोगशाला

फिल्ड अनुगमन

सञ्चार माध्यममा हामी

सुस्तामा पशु स्वास्थ्य तथा बाँझोपन निवारण शिविर

नयाँ जिल्ला रुकुम(पूर्व) र नवलपरासी (पश्चिम)मा कृषि गणना गरिँदै

'कृषिमा अनुदानको विकल्प खोजौं'

विश्व मत्स्य दिवसको अवसरमा तिनाउमा एक लाख माछाका भुरा

ब्लक विकास कार्यक्रम (माछा ब्लक)

सामाग्री वितरण प्रतापपुर-३ देखि ९

दुग्ध विविधिकरण कार्यक्रम

❑दैनिक ३००० लीटर

❑दुध विविधिकरणमा खपत भई पनिर, खोवा, आईसक्रिम, छुर्पि आदी बजारीकरण हुने

चिज र छुर्पिको प्रवर्द्धन, पाल्पा

आकस्मिक सेवा (Haemonchosis)

7/26/2022 भे. अ. तथा प. से. वि. के. , गुल्मी 122

आकस्मिक सेवा (Gumboro)

रोडकोरिडोर कार्यक्रम र छुर्पी उद्योग, अर्घाखाची

मल्टिप्लाएर तथा विड्र हर्ड स्थापना कार्यक्रम आ व २०७७।७८ निरन्तरता

साझेदार संस्था : १ वटा
वेलौली लगनशिल बाखापालक कृषक समुह, बासगढी
जम्मा माउ बाखा संख्याः ७३४

सामुहिक बङ्गुरपालन कार्यक्रम,
भूमे गा.पा.३ जितखोला

उपलब्धिः

१ वटा ठुलो बङ्गुर खोर निर्माण, १ वटा भन्डार र हेरालु कक्ष निर्माण, २ वटा माउ, १ वटा बिर र १० वटा बङ्गुरका पाठापाठी वितरण भएको छ ।

चिसोपानीमा माछापालन कार्यक्रम,

सिस्ने गा.पा.४ दादिङ्ग

<u>उपलब्धि:</u>

- ➢रेन्बोट्राउट माछापालनः ४ वटा रेसवे निर्माण,
- ➢माछाको दाना बनाउने मेशीन वितरण:१
- ➢रेन्बोट्राउट पालन सम्बन्धि स्थलगत तालिम सञ्चालनः २ दिने

मत्स्य भुरा विक्री वितरण

सम्पन्न भएका मूख्य मूख्य कार्यक्रम

क.सं	कार्यक्रम विवरण	इकाई	बार्षिक लक्ष्य	प्रगति	कैफियत
६.	प्यारेन्ट चल्ला राख्नको लागि अत्याधुनिक खोर निर्माण	संख्या	१	१	

दाना उत्पादन सम्बन्धि कार्यहरु

तालिम प्रभावकारीता अध्ययन

गाई/भैसी/बाखा प्रवर्धन कार्यक्रम

बाखा प्रवर्धन:६(३)
गाई प्रवर्धन:२(२)
भैसी प्रवर्धन:७ (५)

३ बाखा खोर, ६ भैसी गोठ, ४ च्यापकटर, १ मलखाद खाडल निर्माण,

बर्दिया

- कुल सम्झौता संख्याः ११, कार्यसम्पन्न गरि भुक्तानी माग भएकोः ७
- उपलब्धिः ५ बाखा खोर, १ माछा पोखरी, २ कुखुरा खोर निर्माण भएको।
- ७ लक्षित परिवार स्वरोजगार

संकलन केन्द्र तथा बजार पूर्वाधार सहयोग कार्यक्रम

बुटवल जैविक तरकारी उत्पादक कृषक समुह बुटवल-१५ जनमुखी बहुउद्देशीय सहकारी बबई-४ दाङ्ग

आमी हाट वजार तथा कृषि उपज वेच विखन केन्द्र, सैनामैना, रुपन्देही

मैत्री बहुउद्देशीय सहकारी रेसुङ्गा-३ गुल्मी